

A Case-study of The Chosen by Chaim Potok:
The Translation and Retranslations of Jewish-American literature

Translation Master Thesis

Author: L.A. Kruijthoff
Student no: 3153347

Scriptiebegeleiding
Prof. dr. A.B.M. Naaijken
Dr. Cees Koster

Table of contents

Introduction	4
0.1 Research question	5
0.2 Corpus	5
0.3 Methodology	5
Chapter 1. What is retranslation?	6
1.1. Definitions of 'retranslation' as a concept	6
1.2. Why do people retranslate?	7
1.3. How to retranslate?	9
1.3.1. Hypotheses	9
1.3.2. How to deal with earlier translations?	9
Schedule 1: a model of translation by O'Sullivan	9
1.3.3. A typology of retranslations by Rodriquez	12
Chapter 2. From source text to commission: translation skill – process	16
2.1. The author and the translators	16
2.2. Historical aspects of <i>The Chosen</i> .	18
Chapter 3. The Research	20
3.1. Translation strategies	20
3.1.1. Syntactic strategies	21
3.1.1.1. Literal translation	21
3.1.1.2. Change of unity	23
3.1.1.3. Change in the structure of a constituent	24
3.1.1.4. Changes in cohesion	27
3.1.1.5. Relationship between sentences	30
3.1.1.6. Style	36
3.1.1.6.1. Sentence length	36
3.1.1.7. Intonation	38
3.1.1.7.1. Passive or active	38
3.1.1.7.1. Word choice	40
3.1.2. Semantic strategies	41
3.1.2.1. Change in level of abstraction	43
3.1.2.2. Change in distribution	44
3.1.2.3. Antonym	44
3.1.2.4. Synonym	46
3.1.2.5. Hyponym	47
3.1.2.6. Change in emphasis	47
3.1.2.7. Change in metaphor	48
3.1.2.8. Paraphrase	49
3.1.4. Inaccuracies	50
3.1.3. Pragmatic strategies	52
3.1.3.1. Adaptation or estrangement	52
3.1.3.2. Change in explication	53

3.1.3.3. Change of information	54
Chapter 4. Conclusion	54
Bibliography	60
1. Attachments	62
1.1. Fragment 1	62
1.2. Fragment 2	77

Introduction

0.1 Research question

Subject of research in this thesis is *The Chosen* (1966) written by the Jewish author Chaim Potok. Chaim Potok, who lived between 1929 and 2002, was an American Jewish author and rabbi. *The Chosen* is the book he is best known for. When *The Chosen* was first published in America in 1966, it was an instant success. It was listed on *The New York Times*' best seller list for 39 weeks and sold more than 3,400,000 copies.

Many of Potok's novels are set in the urban environments in New York in which he himself grew up. While not Chasidic, Potok was raised in an extremely Orthodox home. Throughout his lifetime, Potok wrote about the history of the Jews as portrayed in novels and several more informative books. The main characters in his novels are often Jewish people dealing with normal life and questions about their history. His storyline is not very complex, but at the same time it isn't a superficial story either. Questions about existence, conflicts between Jewish Judaism and paganism, and the emotional confrontation between tradition and new ideologies are pillars of Potok's authorship. *The Chosen* gives the reader the opportunity to familiarise himself with the small and conservative community of Chasidic Jews in 1940s Brooklyn (New York).

Main characters of *The Chosen* are Rabbi Saunders, his son Danny and Danny's friend Reuven. Danny and Reuven grow up in different Jewish environments and are confronted with each other's upbringing. Reuven represents the Jews who sympathise with the views of the modern western culture. Danny, who is predestined to follow in the footsteps of his father as a rabbi, learns about his friend Reuven's family life. The two boys, who have grown up within a few blocks of each other but in entirely different worlds, meet for the first time during a strange encounter - a baseball game between two Jewish parochial schools that turns into a holy war.

With dramatic force and simplicity, *The Chosen* depicts the powerful bonds of love and pain that join father and son, the quarrels of friendship, the true religionist's love of God, and the tumults by which the heart is made human.

The simplicity of the story, its simple writing style and the spectacular portrayal of the Orthodox-Jewish setting were all part of a bigger puzzle that made it a success. At first sight, its simple writing style seems to cause no problems. However, in this thesis I will take a closer look at the problems that arise during the translation process. Translators have to make many choices. Therefore, it is interesting to compare the translation with the original as well as to compare the first translation with the translations written in a later stage, so called retranslations. The superficial statement that retranslations are written for the aim to surpass and

improve on the translations written in an earlier stage is not always true. After all, there are all sorts of retranslation. Each retranslation doesn't necessarily have to be better than the previous one. The hypotheses of retranslation are more important.

The aim of this research is to investigate several retranslations of *The Chosen*. Translating a text requires careful preparation whereby various factors must be taken into account. The translator must know the presupposed readers of the target text, for example, and the function of the text in the target community. Various models have been developed to train translation students and to aid experienced translators in how to approach the source text and which strategies to use during translation. In this way, the translator becomes aware of the choices he makes and he can account for them accordingly. The research question raised in this thesis is:

Which translation strategies are used in the first translation and retranslations of the book *The Chosen* by Chaim Potok, and what are the benefits and pitfalls of retranslation?

To answer these questions, the source text will be analysed using theory books in which practical information about the translation process is given. For this purpose, I will use the theory of Andrew Chesterman such as described in *Denken over vertalen* and of Christian Nord such as described in the Dutch article *Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling*.

0.2 Corpus

The English and Dutch languages are not very similar. If Dutch and English were indeed very similar, the translation process would not be difficult. Every word and expression in Dutch and every Dutch expression would easily be converted and replaced by an equivalent expression. However, any good student of the English language knows that this is not true. In the analysis of this research it will be shown that the translation of the English language into Dutch is not that easy or self-explanatory. "False friends" between English and Dutch are often the cause of many problems within translations as will be shown in this research.

There are two Dutch translations of the English story *The Chosen* (1966) written by Chaim Potok. The first one dates back to 1969. The second translation was written in 1984:

- 1) *De rechtvaardige*, translated by D. Klein in 1969,
- 2) *De rechtvaardiging*, translated by D. Klein in 1969,
- 3) *Uitverkoren*, translated by Peter Sollet in 1984.

De rechtvaardige was later given the title *De rechtvaardiging*, although the content of the book was not altered. *The Chosen* was published in 1966. The gap of fifteen years between the first translation in 1969 and its retranslation in the year 1984 is big enough to assume that there would be significant differences between both translations.

0.3 Methodology

In my thesis, I will make a comparison between the two Dutch translations and the source text and between the two Dutch translations separately. The first chapter deals mainly with the concept 'retranslation.' This starts from a broad perspective and ends with a more narrow perspective. The theory about retranslation will start with the basic and general question "what is retranslation?" Different propositions about retranslation will be tested in regard to the research object. Research about retractions is still in its infancy. This theory is the fundament of the imperial research. The imperial research will be descriptive. I describe the relationship between the original and the translations and will focus on obvious differences between them and choices of the translators.

The second chapter will give insight into the translation process from source text to commission. It will go into how Nord proposes a model by which the translator learns to ask him or herself certain general or more specific questions which lead to different choices in translation. This chapter starts by giving the reader a broad view and ends with a narrower view. Also, in this chapter historical aspects of *The Chosen* will be given.

In the third chapter, I will make a textual analysis which will serve as an introduction to the translation of two fragments of *The Chosen* itself. The retranslation will be compared to the first translation and/or the original. At first sight for instance, the titles of both translations differ. D. Klein chose to translate *The Chosen* with *De Rechtvaardige* and later with *De Rechtvaardiging*. Peter Sollet then chose to change this title into *De Uitverkorene*. Why this and many other changes in translation are made, will be the focal point of this chapter. The research question will be answered by looking at the text at micro level and at macro level. The theory about retranslation will be used as a reference during the comparison of the original text with the two Dutch translations. Different articles will be used as instruments and guidelines, such as: "Vertaalstrategieën: Een Classificatie" from the book *Denken over Vertalen* and "Fondsformulier literair vertalen".

Chapter 1. What is retranslation?

1.1. Definitions of 'retranslation' as a concept

Different authors add different insights to the concept 'retranslation.' The theorist Yves Gambier (1991:413) discusses descriptive definitions of 'retranslation' to show us that the definition cannot be reduced to one particular explanation. Retranslation is a new translation in the same language of a text already translated, either in its entirety or in fragments; for example, a German retranslation of the English translation of a Chinese source text. Jianzhong (2003:193) supports this double-edged meaning: "Retranslation means to translate for a second or more times from the

original or from the translated versions of the original. So there are two kinds of retranslations: direct or indirect." The definition of Gambier is of most significance. A retranslation is a second, third, fourth,... translation of the original text written in a foreign language that exists besides the first translation, the 'direct translation'. Jianzhong (2003:194) puts it this way: "Any translation made after the first translation of a work is a retranslation."

1.2. Why do people retranslate?

According to Gambier, retranslations are necessary to reactualize texts. Texts become old-fashioned and people begin to long for a retranslation. Berman (1990:1) adds a second element, the element of incompleteness. This incompleteness is in some way related to the subjectivity of the retranslator. Every translator has his own ideas about the 'perfect' translation and moreover, his own interpretation of the source text. How does the retranslator come up with the 'perfect' translation? How do the other translators view this 'perfect' translation? With such questions in mind, a translation is never complete or will never reach its final destination. Berman states that original texts (source texts) stay young forever while their translations deteriorate. Can it be said that there is a clear distinction between the source text and translations? Why is it that some translations do not easily deteriorate and never need retranslating while others quickly deteriorate and badly need retranslating? Gambier (1994:415-416) goes into this in further detail and points to Berman (1990:2). Translations do not deteriorate in the same way or at the same speed. There are 'grandes traductions' or 'famous translations', as Berman (1990:2) refers to them, that never lose their glamour. In the same way as it is with the source text, they stay forever young and readable.

What are the characteristics of such translations which make it impossible for them to deteriorate? Gambier is of the opinion that the greater translations have in common that they don't try to incorporate the source text in the culture of the target language and do not try to make it suitable for the audience of the target language. They do not try to hide the peculiarities of the source text and the very fact that it is a translation. To summarize, as it is with 'great works' there are also 'great translations.' It is wrong to state that the original will stay young forever and that their translations by definition always deteriorate. Besides, the same process of deterioration is not applicable to all translations. Some translations will soon deteriorate while others stay young forever.

In addition to the deterioration process, there are other reasons to retranslate a book. Skibinska (2007:2-3) splits the reasons for retranslation into two factors: the internal and the external. She points out that tastes vary, literary conventions change, languages change, all leading to the need for a new translation of works (Skibinska 2007:3). With the external factors, the argument of Gambier is reinforced. A second external factor has to do with commercialism. Every publisher wants to include certain books (translations) in their catalogue but does not always obtain the rights to

publish them. That is why they decide to retranslate them. An internal factor to retranslate a book revolves around the question whether the translation has to be changed for the purpose of fitting into the target culture. According to the retranslation hypothesis, a first translator tries to change the source text in order to fit the needs of the target culture. A retranslator 'recovers' this and allows the exotic elements of the source text to come back to life in the retranslation.

This factor should not be confused with the historical factor. Jianzhong (2003) shares other reasons for retranslation. She is of the assumption that with every second, third, fourth and next retranslation that is written, the quality will improve. "It is because of this persevering strife that makes the translated version of literary works, especially famous works, better and better." (Jianzhong, 2003:193). Just like Berman (1994) she sees the eternal incompleteness of a translation as the main reason for retranslation. Still, Jianzhong puts forth 'mistakes' as a reason for retranslations. Translations often contain many mistakes because translators misunderstand different things. These 'mistakes' will be improved in a retranslation. A third reason she puts forth is that throughout the years, a person acquires a better understanding of language. Decades ago a translator might have difficulties finding a similar expression for a definition while years later, he or she will find it easier to think of a similar word. The fourth and final reason is dealing with the preferences of the public which change over time. This is the historical factor (Jianzhong, p. 193-194).

Beneath is an overview of the reasons for retranslation according to the internal-external - opposition of Skibinska:

- Historical factor: translations deteriorate and need to be adjusted to the 'modern' taste of the audience (choice of words or sentences for instance).
- Adjusting the translation (revival of exotic elements): the first translator wants to adjust the source text in order to adapt it to the source culture. The retranslator wants to put the exotic elements back into place.
- The never-ending incompleteness of translation: the perfect translation does not exist; it can only be the continuous pursuit of the translators.
- Improving on the mistakes made in earlier translations: if retranslators discover these mistakes in earlier translations, they will improve on them in the next translation.
- The commercial factor: the catalogue of the publisher.
- The translator's knowledge of the language is further deepened: knowledge of definitions and passages in the source text will be more easily translated with the help of new knowledge of the language.
- Competition factor: thinking that you can do a better job.

1.3. How to retranslate?

1.3.1. Hypotheses

There are two important assumptions on how (re)translators do their work (Bensimon, 1990:IX). Firstly, the first translator adapts the source text to its target audience by removing all exotic elements from the original so that these elements do not hinder the process of reading. Secondly, a retranslation incorporates the exotic elements of the original and does not make adjustments in order for the text to be more suitable to the target culture. The exotic character of the source text remains intact.

1.3.2. How to deal with earlier translations?

From the arguments in favour of retranslation, it becomes clear that retranslation is a process that will improve the translation (Berman, 1990:1). Every new translation is 'better' than the previous one according to this "progression linéaire" (Skibinska, 2007:5). Ingold also saw this linear progression:

"Von neu übersetzten Texten erwartet man gemeinhin, dass sie ältere Fassungen ersetzen, weil sie "besser" sind als diese – "genauer", "leichter lesbar", "poetischer", "moderner", "eleganter" u. Ä. m (Ingold, 2007)."

However, is it really the case that the more retranslations are published, the better the quality becomes? Is it not the case that retranslations are 'different' instead of always being better? How do retranslators handle earlier translations? Do they all aim for a 'better' translation, and do they think negatively about earlier translations? Theory about the translation process is necessary. I will first look at the work of the translator and then at the work of the retranslator. A translator has two duties. Besides being the reader of the text, he or she is also the author as is outlined in the model of O'Sullivan (2003:201):

Schedule 1: a model of translation by O'Sullivan

The 'real author' is the author of the original work. The 'implied author' is the same author who focuses on the 'implied reader', the reader who has his own competences, knowledge, expectations and preferences. The concept of 'narrator' and the 'narratee' is based on the concept of Chatman (1978). The 'narrator' is the voice in the story; the 'narratee' is the person in the story to whom the story is being told (O'Sullivan, 2003:199-200). At first, the translator is the real reader, the reader who holds the book in his hands and reads it ('implied reader') and later the translator becomes the author ('real translator'). He does not create a new story but still has the power to create, according to the model of O'Sullivan (2003). He translates according

to his preferences and standards. The translator has to keep in mind the thoughts, expectations and desires of the reader ('implied reader').

The translator has a reading (interpreting) and a writing (creating) duty and therefore the whole process is more or less subjective. The translator interprets the story in his own way and his translation depends upon this interpretation:

"On peut comparer le travail du traducteur dans cette première étape au travail d'un critique: celui-ci fait aussi sa propre interprétation (subjective) de l'oeuvre. Mais il présente cette interprétation dans un texte critique, extérieur à l'oeuvre, alors que le traducteur inscrit la sienne dans le texte de sa traduction." (Skibinska, 2007:6)

This second duty of the translator ('real translator') is to make sure that the story is transferred in a clear message which its audience understands, "faire comprendre" according to Skibińska (2007:7). This "faire comprendre" is "créer un nouveau texte" but at the same time "une récréation" (Skibinska, 2007:7). This new creation that meets the needs of the audience, is a job of utmost subjectivity. Many choices are to be made during this task. A retranslator is submitted to the same process as the translator. As it is with the first translation, subjectivity is in play. The subjectivity doubles because retranslation requires the reading of earlier translations.

The retranslator has two choices in regard to the way he or she deals with the translations written in an earlier stage. His first choice is to degrade earlier versions and think that they are poor or incomplete. The retranslator feels the pressure of the public who expects a better, more fluent, modern and more elegant translation than the previous texts which pushes him or her in this direction. He wants to be the best and has to distinguish him/herself from the other translator(s). Copying parts of their translations would downgrade his status as 'creator' of the best translation. But would it not be more realistic if a 'best' retranslation would be one in which all the good components of the previous translations are incorporated? What if the retranslator thinks that an earlier translator has found the best solution for translating a difficult section of the book? Must this be ignored when retranslating? This question leads us to the second choice of the retranslator:

"[...] man sollte sich vielleicht doch einmal die Frage stellen, ob das umgekehrte Verfahren nicht um vieles produktiver wäre, nämlich die systematische Abfrage bereits vorliegender Übersetzungen nach brauchbaren, wenn nicht gar optimalen Lösungen und deren Wiederverwertung für immer wieder neue beziehungsweise erneuerte Nachübersetzungen (Ingold, 2007)."

To illustrate that the use of segments of an earlier translation that have been translated with excellence, can benefit the retranslation, Ingold (2007) refers to the 'Hatto-gate.' Joyce Hatto, an unknown pianist, married William Barrington-Coupe. He recorded her music. These recordings were hugely successful and Joyce Hatto was honoured as the greatest unknown pianist of all ages. Fifteen years later the deceit of Barrington-Coupe came to an end. He had digitally rewritten several piano

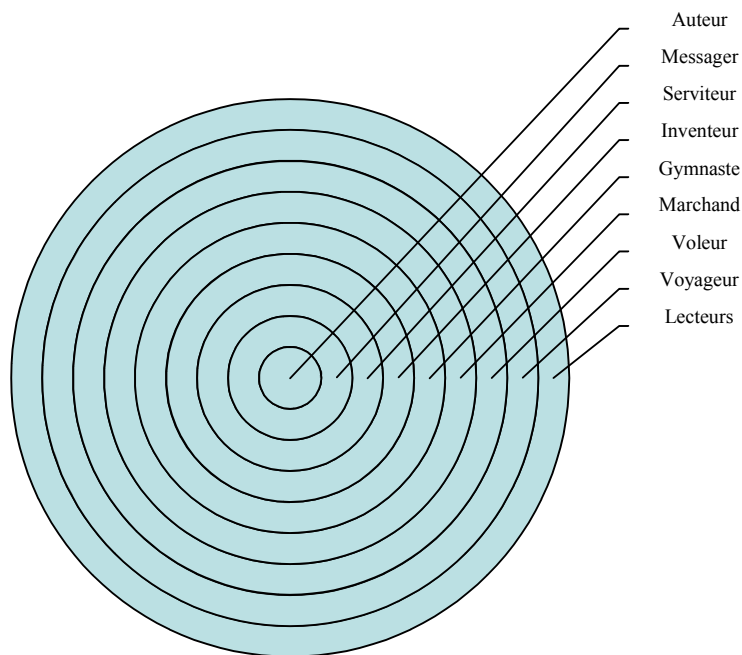
plays from famous pianists into new music plays. When we compare this true story to the act of translation, we find it is a good example of the benefits of copying the better parts of a translation and revising its weaker components. It cannot be concluded that the more translations are written, the better they become. They are of a better quality according to the retranslator himself. Subjectivity is the key word. What the retranslation looks like, depends on the source text and the earlier retranslations. The retranslator interprets the source text in his own way. He reads the earlier translations and evaluates them according to his own personal taste. The retranslator has his own ideas of what a perfect translation has to look like. It is more appropriate and more correct to say that retranslations are 'different, not necessarily 'better.' Retranslations were said to be better because the language was up to date and the retranslation was written in a more fluent style compared to the earlier translations.

Retranslations are not always better, although they are according to the retranslators themselves. There is no such thing as a progressive line. Translations exist next to each other.

In my research of *The Chosen*, I tried to determine whether the translator and retranslator each interpreted the original text differently? By comparing the two translations, is it possible to find out if there have been different interpretations?

1.3.3. A typology of retranslations by Rodriquez

I will expand on the typology of retranslations such as Rodriquez (1990) describes in her article *La retraduction*. The typology of Rodriquez (1990:77) looks as follows:

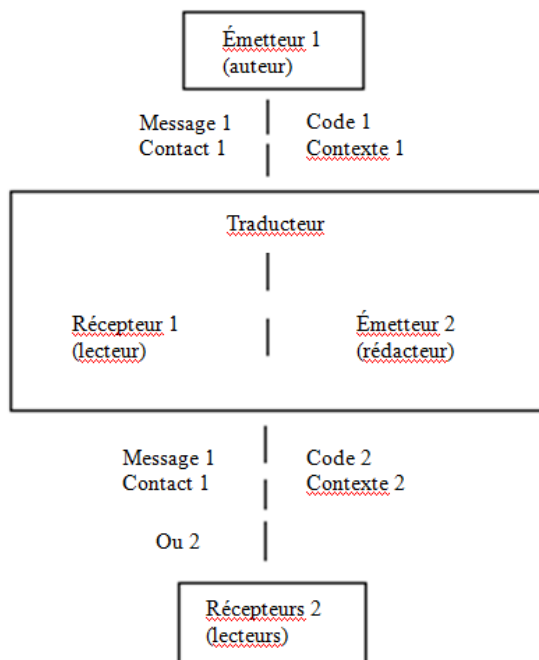

Schedule 2: Typology of retranslations according to Rodriquez (1990)

The schedule shows us that the closer the function stands at the top of the diagram (= the author), the more the retranslator tries to remain faithful to the source text. The closer the function is at the bottom (= the readers), the more of an effort the retranslator makes to adapt the translation to the audience of the target culture (= naturalisation) (Rodriquez 1990:78).

1) Messenger (“messenger”)

The retranslator is a messenger. Rodriquez explains the aspects of this function by using a schedule of Jakobsen as an example:

Schedule 3: The process of retranslation (Rodriquez 1990:66)

This schedule can be used for a translation and for retranslations, because the retranslator has to go through the same process as the translator. The only difference is that a retranslator has to deal with translations written at an earlier stage. The retranslator has to get a message/text across. This is the second task of the retranslator (Skibinska (2007:7). The message conveys the content, and remains the same. The contact is the medium that is used during the process. The code will change when the work is translated: the source text becomes the target language (from English to Dutch for example). The context is related to its function, the 'why' of the process. This changes from 'writing a story' to 'writing a translation'. The most important function of the translator as being the messenger is to transfer the text to its target audience while remaining as faithful to the source text as possible.

However, this method has become old-fashioned. Theories such as the Skopos-theory of Katharina Reiß and Hans J. Vermeer (1984) have become more popular. It is not the actual words but the function which is most important and has to be transferred by the messenger. "Laut der Skopostheorie hat man sich vom „heiligen Original“ zu lösen, und den Text so zu übersetzen, dass seine Wirkung erhalten bleibt, beziehungsweise die vom Auftraggeber gewünschte Wirkung erzielt wird ¹."

It is not important which translation method is most popular. I summarize the typology of retranslations which Rodriquez put in place. The 'messenger' is the kind

¹ <http://www.uebersetzungswissenschaft.de/theorie-skopos.htm>, consulted on 25 january 2013.

of retranslation that is closest to the original because the retranslator translated the source text in its most literal sense.

2) Servant (“serviteur”)

The retranslator is a servant because he is rewriting the text and not creating an entirely different text. The translation reflects where the retranslator has been faithful to the author but also makes clear where she has not been faithful to the source text. Whether this ‘treason’ has been on purpose or due to the translation process and the subconscious act, will not be considered here. The important thing is where the retranslator has to be faithful to the source text and translation.

Sometimes there are no equivalent expressions of the source text in the target language. To achieve a good interpretation of the source text, the retranslator needs a vast knowledge of the source language. Besides needing lexical and grammatical knowledge, he needs to have a good writing style, and knowledge about synchronising the source language and its connotations. To avoid mistakes, this knowledge is of great importance. The knowledge has to ‘follow up’: language changes in time, and so do connotations. Connotation-dictionaries do not exist. The translator has to know about the changes in language over time. Furthermore, not only is the language system (langue) of importance, the personal writing style (linguistic usage: parole) of the author also plays a key role. The retranslator has to change his translation according to the style of this author. A story remains a mixture of ‘language’ and ‘parole’ (de Saussure: 2001). To divide these two is impossible! A faithful retranslation in the sense as explained above is impossible. The retranslator is not just a messenger by happenstance. He has to be faithful. There are boundaries.

3) Deviser of letters (“inventeur des lettres”)

What is expressed in the source language, is sometimes difficult to adapt to the target language. The retranslator has to be creative and flexible in the translation process. He has to find a balance. With this type of retranslation, the retranslator seems to be confronted with the boundaries of the source text even more so! He is further removed from the author; from his role as a servant and messenger.

4) Gymnast (“le gymnaste”)

This speaks of the smoothness of the retranslation. The focus is on untranslatabilities, where the translator has to be more or less an inventor of new words. An example that Rodriquez (1990:72) gives is *Liebestod: la mort par amour, amour et mort, une mort d’amour*. To retranslate such words, the retranslator has to be flexible enough to transfer the thoughts of the author and to find an expression which the target reader will understand and accept.

5) Merchant (“le marchand”)

Retranslations are products, and these products are sold as much as possible in order to gain profit. The target audience is of great importance because they have to buy

the books. The merchant has to choose between the original and the target audience. He has to feel which word choice will best suit the target audience without losing sight of the source text and its relevance. Again, the purpose of the reader in the target audience is underlined.

6) Thief (“le voleur”)

If the retranslation as a product, as described in the previous section, is misused, the original text is completely changed. In that case, the commercial aspect has become most important and the source text is completely stripped of its exotic elements. During every translation process, elements of the source text are lost. Translation is a game of profit and loss: some elements are hardly found in translation, other elements are translated with great care. When the target audience is of greater importance to the translator, and commercialization is the predominant factor, there will be elements that are lost. The source text will be changed in such a manner that it seems a different text, completely changed to suit the target audience. The retranslator is a thief who steals the original text.

7) Traveler (“le voyageur”)

Retranslations show the journey of a source text in its eternal process of translation. Rodriquez compares them with a herma². Passersby honoured these pagan hermen and they laid sacrifices at the foot of these stones meant for the next passersby. That is how retranslations can be thought of as well; each retranslation is influenced by and feeds itself with what is offered by predecessors but they are a ‘milestone’ in the history of the translation of the source text. A retranslator looks at the previous translations and sees the artificial sentences, the strange sounding words. All these things he modifies during his own travel (retranslation = traveller) to such a degree that the constructions are no longer artificial but are flexible and smooth sounding in the ears of the reader, and the weird-sounding words are replaced by familiar ones. This retranslator goes a step further than the previous one, the thief, because he does the following: “Kilmartin [the retranslator of ‘A la recherche’ by Proust] is, moreover, near the source text carefully transposing the boundaries between direct speech, indirect and free indirect, words between quotes, etc.” (Rodriquez 1990:77) The retranslator indicates his choices and changes by clearly demonstrating them to the reader. The target audience is put first.

² A Herma (Ancient Greek: ἑρμῆς, pl ἑρμαῖ "hermai"),^[1] commonly in English herm is a sculpture with a head, and perhaps a torso, above a plain, usually squared lower section, on which male genitals may also be carved at the appropriate height. The form originated in Ancient Greece, and was adopted by the Romans, and revived at the Renaissance in the form of term figures and Atlantes (Wikipedia).

Chapter 2. From source text to commission: translation skill – process

I will use Christiane Nord's model, as outlined in the Dutch article *Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling*. Her model is a useful tool which gives the translator insight into the micro levels of a text. It helps to first outline the external and then the internal factors of the text. Nord speaks of different micro levels that are used for analysis. The translation problems are analysed in a certain order, respectively from the pragmatic macro level through its cultural identity to the linguistic micro level (Nord, p. 237). This is how the translator learns to get a bird's eye view of the text after which he gets more in-depth knowledge of the problems on the linguistic micro level. This model of analysis is therefore called **top-down-** method (Nord, p. 235). Questions asked in this model are: Who is writing and with what purpose? Who is the addressee and what is the medium? Where, when and why is a text written and what is its function? Why does he (and why not) say something in a particular order and why does he use particular non-verbal elements? What kind of words and sentences are used and with what kind of intonation and effect?

As we take a look at the macro level, this helps to better understand the micro level as well. Just like with a picture. The view will seem distant at first, then, as you bring the picture into focus it will become closer and clearer. I am of the opinion that Nord's model helps to prevent bigger mistakes when carefully observing every step in the process. However, bigger mistakes in translation can creep into a text whether or not the effort was made to outline a pragmatic sketch. Nord's model is therefore not a tool which will provide the translator with a guarantee. It is more like a helpful tool. Therefore, I will only elaborate on the captions that are relevant. Two captions I elaborate on are the intended function and effect of the target text. According to Nord, the sender's intention can be ascertained when the following questions are asked: what function does the sender intend to fulfil, and what effect on the recipient does he want to achieve by transmitting the text? In short, the sender wants to achieve a certain purpose with his text. Furthermore, Nord says that if an author provides information about his intention, audience, subject matter, etc., the translator needs to determine whether the target text recipient shares this culture-specific knowledge as well.

First I will discuss the intended function of the sender. To know the intended function of the sender, it is of importance to know a little about the author, the translators, and the genre of the book at the macro level.

2.1. The author and the translators

Something worth mentioning about the author Chaim Potok is his outlook on life and how he relates himself with his characters. Potok can be related in particular to Danny Saunders. Danny is an extremely intelligent boy with a photographic memory who reads many secular books his parents have forbidden him to read. Without the permission of his parents, Danny goes to the nearby library and reads books written

by Sigmund Freud, Hemmingway, James Joyce, among many, many others. Sigmund Freud is his example in life. His final goal is to become a psychologist himself. A dream he keeps secret from his father who wants him to follow in his footsteps and become an orthodox rabbi. His father is very strict in the upbringing of his eldest son but barely talks to him. In some ultra orthodox families it was a tradition not to speak to your son on any subject except the Torah. There is an expression these communities are very familiar with: "Silence is good everywhere, except in connection with Torah – *The Zohar*. Rabbi Saunders takes this to the extreme. The only day of the week he speaks to his son Danny, is during the examination of the Talmudic scriptures on Shabbat. However, the strict upbringing does not keep Danny from disobeying his father. Eventually, Danny's visits to the library are not kept secret from his father any longer. These visits to the library create much conflict with his father. However, Danny decides to continue as a psychologist and it disturbs his family, much as Chaim Potok did during his childhood. He did something other than his parents wanted him to do. Though his parents discouraged his writing and reading of non-Jewish subject matters, he spent many hours in the public library reading secular novels. Potok cited James Joyce, Thomas Mann, Fyodor Dostoevsky, Ernest Hemingway, and S.Y. Agnon as his chief literary influences. Although Potok was Jewish himself, he had a broad view on life, which is displayed in his books. *The Chosen* contains many details of history, mathematics, scientology and psychology. Therefore, the function of the translator should be to give much attention to details and explain things that the average reader is not familiar with. After all, Potok's books are written for the average reader to gain general knowledge about Jewish history. The target text should not become more difficult to comprehend. Consequently, the intended function remains the same as the source text.

Chaim Potok was born in The Bronx, New York in 1929. He grew up in a Jewish Chasidic family and was educated at several Jewish academies. His parents were immigrants from Poland who were not very happy about his talent in art, a talent which is not given much appreciation in Chassidic families. After a while, Potok detached himself from Chassidism and became a conservative Jew. In 1954 he became a conservative rabbi. In the years thereafter, he served as a captain in the Army of the United States. This experience changed him and after the war he started work on his first novel. His first book was about his experiences in Asia but it was never published. In 1967 *The Chosen* came out. It became an instant success. After that, more of his books became successful. Most of these are about the Chassidic environment in which he grew up.

Little is known about the translators. Peter Sollet translated different books of Chaim Potok such as *Davita's harp* (1994), *De belofte* (1995), *In den beginne* (1998) and *Het cijfer zeven: verhalen* (1994). He now works as a reviser and translator at BZZTôH. Little can be found on the internet about the translator D. Klein. I only know that he translated *The Chosen* into Dutch in 1969 and he translated the novel *Summertime Island* (1968) from Erskine Caldwell in 1970.

2.2. Historical aspects of *The Chosen*

To get to know the intended function, it is also beneficial for the translator to learn about several characteristics and historical aspects of *The Chosen*. An important theme within this book is the clash between the liberal and orthodox Jews. Chaim Potok expounds on these clashes. Jewish children oftentimes turned their backs on Judaism later in life. They became defenders of the socialistic or the Democratic Party. Orthodox Judaism was regarded as something that belonged to the past. It did not fit into their new world. It did find its way into the American lifestyle. They did not notice the impending tragedy coming to Europe. They saw anti-Semitism rise and even in their surroundings there were groups of Nazis. When young Jewish boys reached the age of their bar mitzvah, they were pulled in different directions. On the one side there was the modern view about Judaism, on the other side there was the non-religious Zionistic movement. These clashes between liberal and orthodox Jews are detailed in Chaim Potok's writings.

In *The Chosen* Reuven wants to become a rabbi of his own will but Danny, who is destined to become a rabbi by following into the footsteps of his father, eventually turns his back on Judaism. This theme finds its expression within another important aspect of Jewish American literature: its storytelling. *The Chosen* revolves around Jewish characters that are very much known by their capability for story-telling. Reuven's father tells his son about the Zionistic movement but Danny's father is a fervent defender of the Orthodox Jewish faith. Both Danny's and Reuven's fathers tell in a narrative form throughout the story. In the first fragment for example, Reuven's father tells his son about the sages and historical stories of the Jewish people. While sipping his tea, he speaks in a slow voice about the history and the old legends of his ancestors.

The first fragment depicted for this research, for example, tells about the dark age of the thirteenth century in which the Jewish people found a way of escape in Poland. However, their habitation in Poland was peaceful only for a short period of time. Soon war was unleashed upon the Jewish people. In this time of trouble, people who were called Masters of the Good Name sprang up from among the people. During these periods of oppression, people turned toward men who said they had supernatural powers. Their power came from their ability to manipulate the various letters that spelled the mystical names of God. That is why they were called the Baal Shem Tovs. Many of them took advantage of the people and their money. Their deeds were vile and corrupt. However, they did not all act that way. A little later in the story a reference is made towards the mystical rabbi Israel Ben Eleazar, a legend in Jewish history. He became one of the great men who gave the Jews vision and hope during their exile. By 1736 he had founded the movement known as the Chasidism. He was born in Eastern Europe in the year 1700. He was kind, saintly and godly, and he seemed to want to help people not for the money they paid him but for the love he had for them and so they came to call him the Baal Shem Tov – the

Master of the Good Name. He mingled with the people and talked to them about God and His Torah in plain, simple language that they could easily understand.

Jewish people know many stories and legends about the Baal Shem Tov, the Master of the Good Name. The stories of the Master are talked about in Jerusalem. The Baal Shem Tavs movement came in the disastrous wake of Shabbtai Zvi, a false Messiah who had gained enormous popularity in the Jewish community before unfortunately converting to Islam. So the Baal Shem Tov Chasidim raised the moral of the Jewish people once again. Chasidim, meaning pious and kind ones, maintained for the common man that God's presence is in all of one's surroundings and that a person should serve God in every action, word and deed. The Baal Shem Tavs movement demonstrated that the average Jewish person was important and could enjoy a sense of wellbeing without being a great Torah or Talmudic scholar. The Chasidic movement was in a sense a movement like the charismatic movement of the Jewish people because of the emphasis on joyful worship. It was undoubtedly controversial because of its emphasis on mystical Judaism, the kabbalah and its book the Zohar. There has been more than one sage with the eminent title of the Baal Shem Tov, Master of the Good Name, but rabbi Ben Eleazar was one of the legendary ones who founded the Chasidic movement among the Askinazi, the European Jews. For many years the Baal Shem Tov also lived a secret life of studying holiness and he did not practice his piety publicly but as a common labourer so he could be near the uneducated Jews.

Rabbi Eleazar's teachings emphasize the constant communion with God and enthusiasm and joy, which are all essential to a relationship with God. These ideas were not new to Judaism but he presented them to the unlearned masses of the Jewish communities in the Diaspora. Even though they could not all be learned Torah scholars, their task was to infuse their daily lives with spiritual meaning. To do this one must constantly be aware of God's presence and always, no matter what one is doing, know His eyes are watching them. Moreover, one must have communion or companionship with God. The Jews believe that telling faith building stories of the Bible and legends of famous rabbi's such as the Baal Shem Tov ensure a blessing, not only upon themselves but upon their livelihood and their children and even their physical health. You can find stories of the Baal Shem Tov not only on the internet but also in books concerning the famous mystic.

Characteristics of the story are Jewish history, not only its factual history but also its sages, biblical knowledge of Torah, Talmud and the Zohar, and its storytelling voice. All these aspects should be taken into account by the translator as he transfers the text. Chaim Potok is known for his writings around the world. He received international fame but the details about the Torah, Talmud, Jewish history, etcetera, can be somewhat new to its readers. In Holland, people are not that familiar with these aspects of Jewish history. Everyone knows about the Bible and the oppression of the Jews in the Second World War but the average reader knows much less about the Talmud, the Zohar, etcetera. These books are not very easy to read. However, that is why Chaim Potok became popular. He was a learned rabbi who

had a gift for transferring his knowledge in an easy-to-read-manner. The Chosen is a novel with an exact notation of the spoken language, a concrete and informative portrayal of the Jewish legends, and few details about the clashes in Jewish history.

The function of the target text should be to preserve these details and accurate portrayal of the Jewish legends as much as possible. The effect will be a target text that is faithful to careful transferring of cultural knowledge. This can be achieved by explaining several difficult words or definitions such as Torah, Talmud, Baal Shem Tov, etcetera.

Finally, in addition to the intended function and the effect, the translator should ask him or herself “when was the text written?” The translations show differences among themselves due to the difference in time and place between the source text and the target text. This is a difference on pragmatic micro level such as is outlined in the model of Nord. The difference in place and time between source text and translation always has a clear effect on the linguistic micro level. There is always a certain difference in time because the English publication from 1967 is old and because it has been translated in 1969 by D. Klein and in 1984 by Peter Sollet. There are very significant differences in the use of certain words. The translation from 1969 shows old-fashioned terms that are not used very often in this day and age. Examples of this archaic use of language are terms such as ‘voortsproot’ (De rechtvaardige, p. 100), ‘wier’ (Uitverkoren, p. 145). These terms are used several times but make a strange impression on the modern reader. These differences on macro level (in time) lead to changes on micro level if we pay attention to them. Here, the translator can either decide to transfer these old-fashioned words or to use a better replacement. A translator should ask himself if it is possible and even better to preserve the exotic element. If not, some words are in dire need of change. This shows us that the translator puts himself on the spot. In the words of Rodriguez, he or she acts as a traveller (“le voyageur”) who looks at the previous translations and sees the artificial sentences, the strange sounding words. All these things he modifies during his own journey to such a degree that the constructions are no longer artificial but are flexible and smooth sounding in the ears of the reader and the weird-sounding words are uttered smoothly by the readers of the target audience.

Chapter 3. The Research

3.1. Translation strategies

In his book *Memes of Translation* Andrew Chesterman gives a clear overview of all the possible strategies a translator can make use of. He divides them into three different groups: syntactic, semantic and pragmatic strategies. Syntactic strategies cause changes in the appearance of the sentence. Semantic strategies cause changes in the meaning/definition of sentences. Pragmatic strategies cause changes in the message itself. These changes are often more exponential and most of the time they include semantic and syntactic changes.

The following section gives an overview of the most common changes and translation strategies used by the translators Peter Sollet and D. Klein. I will make reference of fifty example sentences from both the source text, its two (re)translations and the alternative version I made myself. By highlighting these fifty examples, I will be able to explain the changes that are happening step by step. The italicized words/changes indicate changes where the translator had a choice. He had the opportunity to translate it differently; the words that are not italicized are changes that were necessary mostly due to the demands of the Dutch grammar and language.

3.1.1. Syntactic strategies

3.1.1.1. Literal translation

Literal translation of sentences is one of the syntactic strategies by which the appearance of the sentence does not greatly differ from the source text. As much as possible, the translator chooses to stay faithful to the source text and its structure. At first sight, for example, we see that Peter Sollet chose to be more faithful to the title Chaim Potok gave his book. He chose the title *De Uitverkorene*. D. Klein chose to translate *The Chosen* into *De Rechtvaardige* and later on into *De Rechtvaardiging*. Probably because the Hebrew word *tzadik* which is used several times throughout the book, means “righteous one”. However, *De Uitverkorene* is probably a better translation because it refers to Danny being destined to follow into the footsteps of his father. His personal desire to become a psychologist instead of a rabbi causes much tension between father and son. He was chosen to become a rabbi but studied psychology in secret. Also, the chosen can stand for the nation of Israel to which God chose to reveal His Name. This small nation in the world always causes much upheaval and is threatened by many other nations. Persecution of the Jews is seen throughout history, and Danny’s father tells his son about the difficulties they had to endure in Poland. The translator should be aware of the meaning of the title and how the content of the title should match the content of the book.

Another example of literal translation from the book is:

1st example	
I ST, 104 Chaim Potok	I knew enough Jewish history, he said, not to make him have to start at the beginning.
II TT1, 97 D. Klein	Ik hoef niet bij het begin te beginnen, want je weet genoeg van de Joodse geschiedenis,’ zei hij.
III TT2, 144 Peter Sollet	Ik wist voldoende van de geschiedenis van de joden, zei hij, om niet helemaal bij het begin te hoeven beginnen.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Hij zei dat ik al voldoende van de Joodse geschiedenis wist om niet van voren af aan te hoeven beginnen.

Peter Sollet decided to literally translate the sentence from the source text while D. Klein preferred to paraphrase. In the source text, the words “he said” are placed in the middle of the sentence. In the translation of D. Klein and Peter Sollet these words are placed in the middle and at the end of the sentence. I chose to place the words “Hij zei” at the beginning of the sentence because of its fluency in the Dutch language. The two other translations have too much of an English appearance while in the Dutch language it is more common to place the words “hij zei” at the beginning of a sentence.

A second example of literal translation is:

2nd example	
I ST, 105 Chaim Potok	Poland was different from the other countries of Europe, Reuven.
II TT1, 98 D. Klein	Polen verschildte veel van de andere landen van Europa, Reuven.
III TT2, 144 Peter Sollet	Polen verschildte veel van de overige landen, Reuven.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Polen was anders dan de andere landen in Europa, Reuven.

D. Klein and P. Sollet both use an extra element by inserting the word “veel” to make their sentence more fluent and to enforce the difference. I chose to stay closer to the source text by translating literally. I find that by using the words closest to the source text, there is no need of an extra element to enforce the difference and make the sentence more fluent.

What is noteworthy is that literal translation is something a translator strives for. However, sometimes it causes the translated segments to have too much of an English appearance, as mentioned above. Compare:

3rd example	
I ST, 108 Chaim Potok	He nodded and smiled again. ‘I want some more tea,’ he said. ‘But a little later. Now let me tell you about a man who was born in that century, and I think you will begin to have your answer.
II TT1, 101 D. Klein	Hij knikte en glimlachte weer. ‘Eerst wil ik nog wat thee,’ zei hij. ‘Maar dat kan nog wel even wachten. Ik zal je over een man vertellen die in die eeuw geboren werd, ik geloof wel dat je dan het begin van mijn antwoord zult hebben.
III TT2, 148 Peter Sollet	Hij knikte en glimlachte weer. ‘Eerst nog een glas thee,’ zei hij. ‘Maar dat kan nog wel even wachten. Ik zal je iets vertellen over een man die in die eeuw geboren werd. Dan zal het je wel beginnen te dagen.
IV TT3, 62	Hij knikte en glimlachte nogmaals. ‘Ik wil nog wat thee,’ zei hij.

A. Kruijthoff	'Maar iets later. Laat me je nu het verhaal vertellen van een man die in die eeuw werd geboren. Ik denk dat het je dan duidelijker wordt.
---------------	---

Both D. Klein and Peter Sollet make too much use of literal translation in my opinion. It is better to express the same meaning with different words, if it benefits the overall fluency of the TT. An expression such as “ik geloof wel dat je dan het begin van mijn antwoord zult hebben” is very long and has a slightly different meaning from the source text sentence. I think Peter Sollet does a better job by making use of some other translation than the literal one. Overall, he makes the sentences and expressions look more like the Dutch language and culture which is of course the goal. He does this by replacing the comma splice with a full stop and by using the expression “dan zal het je wel beginnen te dagen”. However, I changed “iets vertellen” in “een verhaal vertellen over” because I want to make the TT reader more aware of all the attention Danny’s father is giving his son by telling him a true story.

Literal translation is prevalent and often is preferred over other kinds of translation but oftentimes Peter Sollet and D. Klein use additions, their own word choice, paraphrases, etcetera. These changes occurring on the syntactic level are given in the next chapter.

3.1.1.2. Change of unity

Change of unity is a syntactic strategy where the translator feels free to be less faithful to the source text. A change of unity occurs when a unity in the source text appears in a different manner as in the target text. This happens very often of course. In the example below, the English sentence becomes a constituent in TT2 while in TT1 a comma splice is used:

4th example	
I ST, 105 Chaim Potok	Her upper-class would not engage in work and instead managed to survive by what they could squeeze out of the labor of the serfs.
II TT1, 98 D. Klein	De adel wilde niet werken, in plaats daarvan waren zij in staat te leven van het uitbuiten van de Serven.
III TT2, 144 Peter Sollet	De adel wilde niet werken: in plaats daarvan lukte het hen te overleven van hetgeen ze uit hun lijfeigenen konden wringen.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	De elitaire bovenklasse wilde niet werken en in plaats daarvan wisten ze te overleven door het uitbuiten van de slaven.

The English juxtaposition³ “and instead managed to survive by what they could squeeze out of the labors of the serfs” in Dutch becomes a constituent. I chose to stay faithful to the source text.

³ Nevenschikking, juxtapositie. telb. en n.-telb. zn.

Also, in this example another obvious change is made on the level of word choice. D. Klein made a grave mistake. He literally translated “serfs” with “Serven” without taking the effort to investigate its meaning. When doing a little research, the translator finds out that serfs are men or women who did not have ownership of their bodies or of merchandise. They were slaves. Therefore, the word “lijfeigenen” is a correct translation while the Dutch word “Serven” is a word that has nothing to do with the English word “serfs” but instead refers to Serbs⁴.

A second example of change of unity is:

5th example	
I ST, 136 Chaim Potok	I felt completely at ease, and I somewhat brazenly smiled and nodded, as if to indicate that I had enjoyed his words, or at least the gematriya part of his words.
II TT1, 129 D. Klein	Ik voelde me volkomen op mijn gemak, ik lachte nogal overmoedig en knikte, alsof ik daarmee wilde aantonen dat ik van zijn woorden of op z’n minst van z’n gematria had genoten.
III TT2, 188 Peter Sollet	Ik voelde me volkomen op mijn gemak, ik lachte nogal overmoedig en knikte, alsof ik daarmee wilde aantonen dat ik van zijn woorden of op z’n minst van z’n gematria had genoten.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Ik voelde me helemaal op mijn gemak. Ik knikte en glimlachte onbeschaamd om maar aan te geven dat ik van zijn woorden had genoten, of ten minste van het gedeelte dat ging over de gematria.

In TT1 and TT2 the ST is translated in its entirety. They use one sentence to transfer the message whereas I use two sentences instead of one. The English parataxis sentence⁵ becomes a separate sentence in Dutch.

3.1.1.3. Change in the structure of a constituent

In the third example, a change occurs in the structure of the constituent. The unity does not have to change. The constituent of the source text can be similar to that of the target text but the internal structure can change. Among these are changes in time, modification of the nominal constituent and changes in person, time and modality of the verbal constituent. In the example given below a change in person occurs. I chose to remain more faithful to the source text by translating the personal pronoun while the others rephrased the section in cursive:

6th example

⁴ The Serbs (Serbian: Срби, Srbi, pronounced [sr̩̂bi]) are a nation and South Slavic ethnic group living mainly in the Balkans and southern Central Europe [Wikipedia].

⁵ A rhetorical term for phrases or clauses arranged independently: a coordinate, rather than a subordinate, construction. See <<http://grammar.about.com/od/pq/g/parataxisterm.htm>>

I ST, 105 Chaim Potok	He would start, instead, with the history I had not yet learned in school, with the centuries of horror our people had experienced in Poland.
II TT1, 79 D. Klein	In plaats daarvan wilde hij beginnen met de geschiedenis die op school nog niet was behandeld, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan.
III TT2, 144 Peter Sollet	In plaats daarvan wilde hij beginnen met de geschiedenis die op school nog niet was behandeld, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	In plaats daarvan zou hij beginnen met de geschiedenis die ik nog niet had geleerd op school, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan.

The other translators chose to impersonalise a section of the sentence. I think it is better to stay faithful to the source text whenever possible. There is no reason for the translators to impersonalise the sentence if the sentence stays fluent anyway.

The fourth example also shows a change in the structure of a constituent on the level of time. The source text is written in the past tense. Peter Sollet uses present tense while D. Klein chose to use the same tense as the source text:

7th example	
I ST, 105 Chaim Potok	Because it was really in Poland, or, more accurately, in the Slavic countries of eastern Europe, that Danny's soul had been born.
II TT1, 97 D. Klein	Want het was in Polen, juister nog in de Slavische landen van Oost-Europa, waar Danny's ziel was ontstaan.
III TT2, 144 Peter Sollet	Het is namelijk in Polen, of juister nog, in de Slavische landen van Oost-Europa, waar Danny's ziel zijn oorsprong vindt.
IV TT3, 38 A. Kruijthoff	Het is namelijk in Polen of beter gezegd in de Slavische landen van Oost-Europa waar Danny's ziel is geboren.

Reuven's father is telling something so I decided to use present tense. Whenever someone is telling a story, whether it is to his son or daughter, a group of children or to adults, it is a fact that the story becomes more lively when told in present tense.

3.1.1.4. Change in the structure of a clause

Changes in the structure of a clause have to do with the structure of the clause on the level of the composed constituents. There are different subcategories in this group, such as the sequence of the sentence parts (subject, verb, object, complement, and adverbial adjunct), the active as opposed to the passive form, finite as opposed to non-finite verbs and transitive as opposed to intransitive verbs.

The first example shows a change in finite form. In TT2, the translator chose to impersonalise the segment by using the third person neutral singular “it”. In TT1, the finite form is written in the third person masculine singular “he”.

8th example	
I ST, 137 Chaim Potok	The little boy was poking at the tomato again and glancing at Danny from the tops of his dark eyes. He twirled a side curl around one of his fingers, and I saw his tongue dart out of his mouth, run over his lips, then dart back in. I wondered what was going on.
II TT1, 129 D. Klein	De kleine jongen pikte weer in de tomaat en keek Danny met donkere ogen aan. Hij draaide een slaaplok om een van zijn vingers, hij stak zijn tong uit en bevochtigde zijn lippen. Ik vroeg me af wat er nu zou komen.
III TT2, 188 Peter Sollet	De kleine jongen prikte weer naar de tomaat en keek vanonder zijn wenkbrauwen Danny met donkere ogen aan. Hij wond een slaaplok om zijn vinger. Bliksemsnel flitste zijn tong naar buiten, bevochtigde zijn lippen en verdween daarna weer even snel. Ik vroeg me af wat er nu zou komen.
IV TT3, 65 A. Kruijthoff	De kleine jongen prikte weer in de tomaat en keek Danny vanuit zijn donkere ooghoeken aan. Hij krulde een zijlok rond een van zijn vingers, en ik zag dat hij vliegensvlug zijn tong uit zijn mond stak, over zijn lippen streek, en toen weer naar binnen floepte. Ik vroeg me af wat er aan de hand was.

In TT3, I chose to personalize the sentence by using the third person “he” just as TT2 is doing. Though the ST is in the third person neutral singular “it”, I chose to change the finite form because otherwise it looks as if the tongue has its own free will. It causes the TT reader to become a bit alienated from the text.

The second example shows a change in the sequence of the sentence parts. In the ST the sentence “They also built many great academies of learning throughout the country” has been translated into the sequence parts pronoun “They”, the verb “built”, the object “many great academies of learning” and the complement “throughout the country”:

9th example	
I ST, 105 Chaim Potok	‘But the Jews did not only prosper economically. They also built many great academies of learning throughout the country. Every community had its Talmudic scholars, and by the end of the sixteenth century the Jewish academies in Poland had become centers of learning for all of European Jewry.
II TT1, 98 D. Klein	‘Maar het ging de Joden niet alleen economisch voor de wind. Zij bouwden over het hele land veel academies. Elke gemeenschap had

	zijn Talmoed-geleerde, en tegen het eind van de zestiende eeuw werden de Joodse academies in Polen het centrum van wijsheid voor het Europese Jodendom.'
III TT2, 145 Peter Sollet	Maar het ging de joden niet alleen economisch voor de wind. In het hele land stichtten ze een groot aantal belangrijke leerscholen. Elke gemeenschap had zijn Talmoedgeleerden, en tegen het einde van de zestiende eeuw werden de joodse hogescholen in Polen de centra van wijsheid voor het hele Europese jodendom.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	'Maar de Joden hadden niet alleen voorspoed op economisch vlak. Ook bouwden ze grote academiën verspreid over het gehele land. Iedere gemeenschap had zijn Talmoedische leraren, en aan het einde van de zestiende eeuw waren de Joodse academiën in Polen uitgegroeid tot leercentrums voor het gehele Europese Jodendom.

In TT1 the sequence changed into pronoun, verb, complement, object. In TT2 the sequence changed into complement, verb, pronoun, object.

3.1.1.4. Changes in cohesion

Changes in cohesion are also very prevalent in both translations. Substitution and ellipsis cause changes in cohesion and are qualities that can also frequently be found in texts. These changes on the syntactic level contribute to texture and help produce a flowing text because the author avoids repetition of a linguistic item. Substitution and ellipsis are grammatical relations because both devices create a slot which is filled by the substitute or, in case of ellipsis, by nothing at all. The relationship between the presupposed item and the substitute or omission can exist within a sentence or between sentences. Relations within sentences are usually realized through the structure of sentences.

Substitution involves replacing one linguistic item with another. As with a reference, substitution can be cohesive, and if it is, in most cases the substitute has an anaphoric relation with the substituted item. Substitution is a commonplace cohesive device in many text types but is less prevalent or even absent in informative texts.

The translator's aim is to make the text more cohesive. Ellipse is used many times in the translations of *The Chosen*. It occurs far more often than substitution because the translator wants to be cohesive, use short sentences and show a logical and clear connection between sentences, in my opinion. These examples given below show that the translator feels very free to leave out a word or a group of words:

10th example	
I ST, 106 Chaim Potok	The Chmielnicki uprising was a physical disaster; the false Messiah a spiritual disaster.
II TT1, 99 D. Klein	De Chmielnicky-opstand was een fysieke ramp; de valse Messias een spirituele.

III TT2, 147 Peter Sollet	De Chmielnicki-opstand was een materiële ramp; de valse Messias een spirituele .
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	De Chmielnicki opstand was een fysieke ramp; de valse Messias was een spirituele .

The word “disaster” is used twice in the source text but has not been translated the second time in both translations. This is something I chose to do as well because the English language often uses subject-words a second time. If left out, it would cause a grammatical error. In the Dutch grammar, however, it does not cause an error in grammar.

In the next example, D. Klein decided to literally translate Chaim Potok, only leaving out the words “during a time”:

11th example	
I ST, 105 Chaim Potok	This was the thirteenth century, during a time when the Jews of western Europe, especially Germany, were going through terrible persecutions.
II TT1, 98 D. Klein	Dat gebeurde in de dertiende eeuw, waarin de Joden van West-Europa, voornamelijk in Duitsland, een vreselijk lot ondergingen .
III TT2, 144 Peter Sollet	Dat was in de dertiende eeuw, in een tijd waarin de joden van West-Europa, voornamelijk in Duitsland, vreselijke vervolgingen hadden te verduren.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Dit was in de dertiende eeuw in een tijd waarin de Joden van West-Europa, met name in Duitsland, verschrikkelijke vervolgingen hadden te verduren.

By removing these three words, the sentence becomes more cohesive. It seems like the translator decided make use of the strategy of ellipsis on purpose. It does not make the sentence look strange or does not cause too much interruption. However, I chose to stay faithful to the source text by literally translating “in a time”.

A third usage of ellipse is seen in another example:

12th example	
I ST, 137 Chaim Potok	I didn't agree at all with his notions of the world as being contaminated. Albert Einstein is part of the world, I told myself. President Roosevelt is part of the world. The millions of soldiers fighting Hitler are part of the world.
II TT1, 129 D. Klein	Ik was het helemaal niet eens met zijn opinie over een beoedelde wereld. Albert Einstein maakt deel uit van deze wereld, zei ik bij mezelf. President Roosevelt. De miljoenen soldaten die tegen Hitler vechten maken deel uit van deze wereld .
III TT2, 188	Ik was het helemaal niet eens met zijn mening over die

Peter Sollet	bezoedelde wereld. Albert Einstein maakte deel uit van deze wereld, zei ik bij mezelf. En president Roosevelt. En ook de miljoenen soldaten die tegen Hitler vochten maakten deel uit van deze wereld.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Ik was het totaal niet eens met zijn mening over die bedorven wereld. Albert Einstein maakt deel uit van de wereld, zei ik bij mijzelf. President Roosevelt maakt deel uit van de wereld. De miljoenen soldaten die tegen Hitler vechten maken deel uit van de wereld.

The ST topic is well organized. The remainder of the sentence, presented as given information, ties in with the previous information. I have kept the information structure of the ST in translation. Both other translators, however, chose to shorten the length of the third sentence by leaving out “part of the world”.

A fourth example of ellipse is by removing one detail while translating everything else. In the example below, D. Klein only chose to leave out the part where it says that Israel was not just singing but singing to the great hills surrounding him:

13th example	
I ST, 109 Chaim Potok	The Carpathian Mountains are beautiful, and Israel built a little house and spent many days there alone, praying, dreaming, and singing to the great hills.
II TT1, 102 D. Klein	De bergen van Karpatië zijn prachtig, Israel bouwde een klein huis en verbleef vele dagen in de bergen, biddend, zingend en dromend.
III TT2, 151 Peter Sollet	De Bergen van Karpatië zijn prachtig, en Israël bouwde er een huisje en verbleef daar vele dagen alleen, biddend, dromend en de bergen bezingend.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	De Karpatische bergen zijn prachtig. Israel bouwde een klein huis en bracht daar vele dagen alleen door, biddend, dromend, en de hoge bergen bezingend.

D. Klein decided to leave out this detail for the benefit of making a neat chronological order of the different verbs “bidden”, “dromen” and “zingen”. However, I chose to translate the great hills as well. It is better for the reader to know the environment Israel now was living in than to let the verbs be more in line with each other. Although it is mentioned earlier that Israel earned a living by selling the lime which they dug in the mountains, I find it best to repeat that he is living in and even singing to the mountains. It gives the TT reader a much stronger impression of the kind of person he is reading about.

3.1.1.5. Relationship between sentences

The structure Chaim Potok uses is not very complex compared to many other literary works. In my opinion there is no evidence of drastic changes on the syntactic level. There are no drastic changes between main sentences and subordinate clauses. They are not very often separated from each other, joined together or put to the front or back. This is not necessary because the sentences are often not very elaborate. The characters often speak in direct dialogue to one or more persons. These sentences are put between comma splices and clearly show short and clear spoken language. However, even when longer sentences exist, such as with the shift from dialogue to the all-knowing narrator, the translator is to be faithful to the source text and its structure of main sentences and subordinate sentences in its global essence.

Sometimes the translator decides to break up the sentences but drastic changes, such as placing sentences to the front or the back, do not occur very often in either the translation or retranslations. This is due to the shortness of the sentence structure. On first sight there seems to be a drastic change but these changes stay limited. In the following sentence example it is clear that the translator chose to rebuild the sentence, resulting in a more cohesive and readable substance:

14th example	
I ST, 106 Chaim Potok	But in the year 1648, a man named Bogdan Chmielnicki became the leader of the Cossacks, and he led an uprising against Poland.
II TT1, 99 D. Klein	Maar in het jaar 1648, werd een man genaamd Bogdan Chmielnicky leider van de Kozakken, hij kwam in opstand tegen Polen.
III TT2, 146 Peter Sollet	Maar in het jaar 1648 werd een man genaamd Bogdan Chmielnicki leider van de kozakken. Hij leidde de opstand tegen de Polen.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Maar in het jaar 1648 werd een man genaamd Bogdan Chmielnicki als leider aangesteld over de Kozakken die hen tegen de Joden in het harnas joeg.

Peter Sollet wanted to make a better cause and effect by replacing the English word 'and' with a comma splice and a 'but', and further on he replaces the 'comma splice' with a 'full stop.' As can be seen, the sentences are broken up into two. The sentences of the source text are, however, not very complicated. It would not have been a problem to literally translate the connective word "and" which is used twice.

In the following example, the cause-effect relationship is less clear. The ST sentence is a bit more complicated because of the use of brackets. The two translations have tried to stay faithful to the ST but by doing so, their sentences have become ambiguous and less fluent:

15th example	
I ST, 105 Chaim Potok	The Jews were helping the nobility, but in doing so, in collecting taxes from the serfs and peasants, for example, they were building up against themselves the hatred of these oppressed people.
II TT1, 98 D. Klein	De Joden hielpen de adel, maar door dat te doen, bijvoorbeeld het innen van belasting van de Serven en boeren, keerde het lot zich tegen hen zelf door de haat van de onderdrukte klasse.
III TT2, 145 Peter Sollet	De joden hielpen de adel, maar door dat te doen, bijvoorbeeld door het innen van belasting van de lijfeigenen en boeren, keerde de haat van de onderdrukte klasse zich tegen hen.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Het Joodse volk was de adel tot grote steun, maar door hen een dienst te bewijzen met de inning van de belastingen van slaven en boeren, wekten ze de haat op van de onderdrukte klasse.

By removing certain words and word combinations such as “hen zelf” and “bijvoorbeeld”, the cause and effect relationships have become the goal of the translator.

What is significant about the source text is the frequent occurrence of the connective word ‘and’ which is used to continue a sentence. Perhaps this is used so frequently because it is not a hindrance in shorter sentence structures. Therefore, it was not necessary to change this aspect in the target text. Compare:

16th example	
I ST, 109 Chaim Potok	He was a kind and gentle person, honest and unaffected, and often people would come to him and ask him to settle their quarrels.
II TT1, 101 D. Klein	Hij was een vriendelijk en zachtmoedig mens, eerlijk en onbeïnvloed, vaak kwamen de mensen naar hem toe om hem te vragen hun ruzies bij te leggen.
III TT2, 149 Peter Sollet	Hij was een vriendelijk en zachtmoedig mens, eerlijk en zonder poespas. Vaak kwamen de mensen naar hem toe en vroegen hem uitspraak te doen over hun ruzie.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Hij was een vriendelijk en zachtmoedig persoon, eerlijk en ongekunsteld, en vaak kwamen mensen naar hem en vroegen hem om hulp in het bijleggen van ruzies.

It should not bother us that the translator chose a different strategy than its literal translation. The choice to make the cause and effect structure more visible in the target text, shows us that the translator made a consistent choice on the level of main and subordinate sentences for the benefit of the Dutch reader. Making the sentence

clearer is the main goal of the translator. The changes are limited to the cause and effect level so there seem to be no drastic changes on the pragmatic level of the source text; important aspects such as knowledge about Jewish culture and spoken language do not suffer from the changes on micro level.

English and Dutch are Germanic languages and structurally they do not differ greatly from each other. Both languages have subject-verb-object sentence orders for declarative sentences while in interrogative⁶ sentences the order changes into verb-subject-object. However, constituents can be placed more easily in different positions in a Dutch sentence than in an English sentence. For example, adverbs of time and place are usually placed in final position in an English sentence. In Dutch, however, time and place adverbs can be placed in initial position or in mid-sentence, but they do not often occur in final position. Compare:

17th example	
I ST, 105 Chaim Potok	He would start, instead, with the history I had not yet learned in school, with the centuries of horror our people had experienced in Poland.
II TT1, 97 D. Klein	In plaats daarvan wilde hij beginnen met de geschiedenis die op school nog niet was behandeld, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan.
III TT2, 144 Peter Sollet	In plaats daarvan wilde hij beginnen met de geschiedenis die op school nog niet was behandeld, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	In plaats daarvan zou hij beginnen met datgene wat ik nog niet had geleerd op school, met de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan.

18th example	
I ST, 107 Chaim Potok	To such a level had our people sunk in Poland by the eighteenth century.
II TT1, 100 D. Klein	Zo laag was ons volk in de achttiende eeuw in Polen gezonken.
III TT2, 148 Peter Sollet	Zo laag was ons volk in de achttiende eeuw in Polen gezonken
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Zo laag was ons volk in de achttiende eeuw in Polen gezonken.

The place adverb “in Polen” and the time adverb “in de achttiende eeuw” are both in mid-sentence position while in the source text they are in final position.

The fixed position of a verbal element can be in line with a strict organisation of the left-right principle but often it is not. Consider the following example:

⁶ Sentence with questionmark in it.

19th example	
I ST, 105 Chaim Potok	Her upper-class nobels would not engage in work and instead managed to survive by what they could squeeze out of the labor of the serfs.
II TT1, 98 D. Klein	De adel wilde niet werken, in plaats daarvan waren zij in staat te leven van het uitbuiten van de Serven.
III TT2, 144 Peter Sollet	De adel wilde niet werken: in plaats daarvan lukte het hen te overleven van hetgeen ze uit hun lijfeigenen konden wringen.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	De elitaire bovenklasse wilde niet werken en in plaats daarvan wisten ze te overleven door het uitbuiten van de lijfeigenen.

In the English source text, the object “upper-class nobles” is rightly placed in initial or ‘links’ position. The constituent ‘managed to survive’, however, is the most salient part of the sentence. This example illustrates what is mentioned in the ANS (Algemene Nederlandse spraaktaal), for the most salient information unit ‘to survive by what they could squeeze out of the labor of the serfs’ is rightly placed in final position, or at the right side of the sentence. In Peter Sollet’s translation, however, the main part of the verb phrase, ‘konden wringen’, is in final position whereas it is not the most salient information in the sentence. These differences in syntax between Dutch and English should be taken into account. Normally, a Dutch reader will extract the most salient information of the sentence anyway, because the emphasis is on ‘te overleven van.’ Likewise, in English the tonic stress is on ‘managed to survive by.’ There are sentences, however, where the translator has a choice, syntactically speaking:

20th example	
I ST, 107 Chaim Potok	These fears affected all Jews.
II TT1, 100 D. Klein	Alle joden werden door deze angsten besmet.
III TT2, 147 Peter Sollet	Alle joden werden door deze angsten aangestoken.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Deze angsten hadden hun weerslag op alle Joden.

The most salient information here is ‘alle Joden’ and likewise ‘all Jews.’ In the English sentence this information unit is placed in final position but in the Dutch sentence this position is taken by two verbs. However, when there is a preposition phrase in the sentence, it can usually be placed after the main verb. This means that the sentence above can also be formulated as follows:

* Door deze angsten werden alle Joden aangestoken.

Thus if the translator judges the salient information in final position in an English sentence to be of importance, then he can shift the elements of the verb-phrase and the prepositional phrase accordingly. In this way he can stress the most salient information of the sentence.

The above discussion shows that certain structures are considered unmarked in English whereas in Dutch they are more marked. For example, adverbs take a relatively fixed position in the sentence whereas in Dutch they can be moved around more freely. This flexibility of Dutch syntax means that when a writer places an adverb in a less obvious position in the sentence, such a choice should be considered marked. Consider the position of time and place adverbs in Dutch. If they occur in a sequence, the unmarked sentence order is place adverb before time adverb. Compare the following example of change of unity:

21st example	
I ST, 105 Chaim Potok	Jews had been living in Poland before this century, but they were not a very large community.
II TT1, 98 D. Klein	Er woonden voor die tijd al Joden in Polen, maar hun aantal was gering.
III TT2, 144 Peter Sollet	Ook voor die tijd woonden er al joden in Polen, maar ze vormden er slechts een heel kleine gemeenschap.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Ons volk had zich eerder al gevestigd in Polen, maar ze waren niet groot in aantal.

This is a more marked choice, whereas in English this option would be unmarked. A translator must be aware of subtle shifts in marked or unmarked choices of adverbs, for they can change the microstructure of the text. If many of these changes occur in the translated text, they can result in a shift at macro structural level. Furthermore, the marked and unmarked position of adverbs in English and in Dutch has consequences for the theme of the sentence. In the English sentence the theme is 'Jews' whereas in the Dutch translation it is 'voor die tijd.' This way, the information units are arranged in an unmarked sequence but the themes are different. Thus the translator has to make a choice. Awareness of marked and unmarked choices in the source and target text helps the translator in making choices he can account for. In textual analysis, careful attention must be paid to marked themes because the author assumedly thematised such constituents to serve as the topic of the clause or its point of departure. If the translator does not take this into account, part of the meaning of the clause will be lost. If marked themes are repeatedly ignored in translation, the macrostructure of the text may even change. Therefore it is important that the translator recognizes marked themes and translates them accordingly.

In the example below, I have left out "Legends began to grow about him", which is a marked choice. Due to the nature of the sentence structure, I have changed

the information structure of the TT sentence. However, this does not cause any shifts at the macro-structural level, so I have judged this a sound strategy.

22nd example	
I ST, 110 Chaim Potok	The people of the village loved him, and soon his reputation as a holy man began to spread throughout all of Poland. Legends began to grow about him. He was not yet forty, and already there were legends about him. You can imagine what kind of person he must have been.
II TT1, 102 D. Klein	De mensen van het dorp hielden van hem, en al gauw werd hij in heel Polen als een heilig man beschouwd. Legendes vormden zich over hem. Hij moest nog veertig worden en toch waren er al legendes over hem. Je kunt je misschien enigszins voorstellen wat voor soort man het geweest moet zijn.
III TT2, 151 Peter Sollet	De mensen uit het dorp hielden van hem, en al gauw begon zijn reputatie als heilige in heel Polen door te dringen. Er ontstonden legendes over hem. Hij moest nog veertig worden en toch waren er al legendes over hem. Dan kun je je ongeveer wel voorstellen wat voor soort man het moet zijn geweest.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	De mensen van het dorp hielden van hem, en al gauw deed zijn reputatie als een heilige man door heel Polen de ronde. Hij was nog geen veertig, en nu al waren er legendes over hem. Je kunt je indenken wat voor een persoon hij moest zijn geweest.

Also, I translated “He was not yet forty” with “Hij was nog geen veertig” while both others chose for “Hij moest nog veertig worden”. Due to preceding information, I chose for more fluency. This example illustrates what is mentioned in the ANS (Algemene Nederlandse spraaktaal). I have rearranged the information units in a logical way to create a smoothly flowing text.

In the 23rd example, Reuven’s father is telling his son a story. It is better to use both commas instead of the Dutch connective word ‘die.’ In that way, the sentence appears more to be written as a father telling his son story. The translator should use as few interruptions or additions as possible for the benefit of the Dutch spoken language.

23rd example	
I ST, 108 Chaim Potok	He married, finally, but almost nothing is known about his wife. She died soon afterward, and Israel, a full-grown man now, became a schoolteacher.
II TT1, 101 D. Klein	Uiteindelijk trouwde hij, maar men weet bijna niets over zijn vrouw. Ze stierf kort na het huwelijk, en Israel die nu een

	volwassen man was, werd onderwijzer.
III TT2, 149 Peter Sollet	Hij trouwde ten slotte, maar over zijn vrouw is vrijwel niets bekend. Ze stierf kort na het huwelijk, en Israëel, nu een volwassen man, werd onderwijzer.
IV TT3, 61 A. Kruijthoff	Hij trouwde uiteindelijk, maar bijna niets is bekend over zijn vrouw. Zij stierf al snel na het huwelijk, en Israëel, nu een volwassen man werd schoolleraar.

3.1.1.6 Style

3.1.1.6.1. Sentence length

The following ST sentence is too long. It has a subordinate clause to which extra information is added by means of quotation marks:

24th example	
I ST, 136 Chaim Potok	In gematriya, the letter of the word “traklin”, hall, the hall that refers to the world-to-come comes out three hundred ninety-nine, and “prozdor”, the vestibule, the vestibule that is this world, comes out five hundred thirteen (The Chosen, p. 136).
II TT1, 128 D. Klein	De letters van het woord ‘traklin’, zaal, de zaal die staat voor de wereld die zal komen, komt in gematriya driehonderdnegenennegentig keer voor, en ‘prosdor’, het voorportaal, het voorportaal van deze wereld, vijfhonderddertien keer.
III TT2, 187 Peter Sollet	De letters van het woord traklien, zaal, de zaal die staat voor de wereld die zal komen, tellen volgens de gematria op tot driehonderdnegenennegentig, en prozdor, het voorportaal, het voorportaal van deze wereld, tot vijfhonderddertien.
IV TT3, 59 A. Kruijthoff	In gematria komt het woord traklien, bogengalerij, de bogengalerij voor de wereld die komen gaat, uit op de numerieke waarde driehonderdnegenennegentig. Prozdor, het portaal, het portaal dat deze wereld is komt uit op vijfhonderddertien.

I started the TT with the core message, which is expressed by the first coordinating clause in the ST and I added the extra information that is stated between quotation marks in the introducing subordinate clause in the ST. Next, I put the information in the second coordinating clause in a new sentence.

Also, I looked up the word “traklin” on the internet. In a Jewish document, the Babylonian Talmud, it is stated that it is an arched hall adorned with roses⁷. After identifying its meaning, I decided to give a more detailed definition of the word by adding that the hall is arched. Whereas D. Klein and P. Sollet decided to translate it

⁷ http://www.come-and-hear.com/bababathra/bababathra_98.html. Picture: <http://www.flickr.com/photos/ysk/145840001/>

with the word “zaal”, I translated “traklin” with the word “bogengalerij”. I did this also, because it gives the TT reader more of an idea that it is a gateway to the world to come. However, the definition “zaal” is also understandable because in another Jewish document, Tractate Berachot, it is stated that the word טרקלין (Traklin) comes from the Greek word τριχλίσιον (Triklinion) and the Latin word “triclinium” meaning a dining room or a banquet hall⁸.

Again, the following sentence example is very long and dense. Lots of information is compressed in a single sentence:

25th example	
I ST, 107 Chaim Potok	To drive away evil spirits they wrote magical amulets, prescribed medicines, performed wild dances, wearing the tallit and tefillin, over white robes; they used black candles, sounded the shofar, recited psalms screamed, pleaded, threatened – anything to drive the evil spirits out of a person who, for example, might be ill, or away from a mother who was about to have a child.
II TT1, 100 D. Klein	Om de kwade geesten te verdrijven schreven zij magische amuletten, schreven medicijnen voor, voerden wilde dansen uit, hun tallies ⁹ en tefilien over hun gewaden dragend. Zij gebruikten zwarte kaarsen, bliezen op de sjofar,* zegden psalmen op, schreeuwden, smeekten of dreigden, ze deden van alles om de kwade geesten uit de mensen te verdrijven, bijvoorbeeld als iemand ziek was of weggelopen bij zijn vrouw die in verwachting was.
III TT2, 148 Peter Sollet	Om de kwade geesten te verdrijven beschreven zij magische amuletten, schreven medicijnen voor en voerden wilde dansen uit met hun talliet en tefilien over hun gewaden. Zij gebruikten zwarte kaarsen, bliezen de sjofar, zegden psalmen, schreeuwden, smeekten of dreigden; ze deden van alles om de kwade geesten maar uit te drijven, bij bijvoorbeeld iemand die ziek was, of te verjagen bij een vrouw die op het punt stond te bevallen.
IV TT3, 63	Om de geesten te verdrijven schreven ze magische amuletten,

⁸English Translation and Commentary on the Tosefta by Eli Gurevich.

<http://www.toseftaonline.org/blog/?m=20090927>. Tractate Berachot, Chapter 6

Tosefta 27. All endings of Berachot² (blessings) that were [said] in the Bet Hamikdash (Temple) [included the phrase] Ad Haolam (until the [next] world). After the heretics became more virulent [and] they said that there is only one world, [the Rabbis] decreed that [in the Bet Hamikdash in the endings of Berachot] they should say Min Haolam Vead Haolam (from [this] world and until the [next] world). And [thus] they would let [everyone] know that this world in front of the World to Come is like a vestibule in front of the banquet hall.

⁹ Gebedskleed.

A. Kruijthoff	schreven medicijnen voor, voerden wilde dansen uit, droegen tallit en tallieten over witte gewaden; ze gebruikten zwarte kaarsen, bliezen de sjofar, reciteerden psalmen, schreeuwden, smeekten, dreigden – maar dan ook alles om de kwade geesten uit een persoon te verdrijven die bijvoorbeeld ziek was of bij een moeder vandaan waarbij een kind op komst was.
---------------	---

The TT sentence is not much shorter, but generally speaking long sentences are considered more acceptable in Dutch than in English. The site [Oxforddictionaries.com](http://oxforddictionaries.com) says the following about sentence length in English: ‘Over the whole document, make average sentence length 15 to 20 words. Muddle is more likely in a long sentence unless the construction is simple and well-organized. Learning to cut repetition and verbiage, using lists and headings properly, and shortening sentences can make the world of difference to your writing¹⁰.’ This can be taken as a rule of thumb for Dutch sentences too, as is stated by Tiggeler in Vraagbaak Nederlands: ‘Lange zinnen zijn niet per definitie slecht te lezen: als de informatie in de zin keurig op een rijtje staat, kan de lezer die waarschijnlijk goed volgen. Het wordt lastiger als de delen van de zin ver uit elkaar staan, als de kernmededeling op zich laat wachten of wanneer de zin telkens onderbroken wordt door bijzinnen of andere ‘ingelaste mededelingen.’

3.1.1.7. Intonation

3.1.1.7.1. Passive or active

A strategy that can cause changes in intonation is when the translator chooses to use passive or active verbs. For example:

26th example	
I ST, 136 Chaim Potok	Torah is mayim, water; the great and holy rabbis always compare Torah to water.
II TT1, 128 D. Klein	De Torah is majiem, water; de grote en heilige rabbijnen vergeleken de Torah altijd met water.
III TT2, 187 Peter Sollet	Tora is majiem, water; de grote en heilige rabbijnen vergeleken de Tora altijd met water.
IV TT3 A. Kruijthoff	Torah is mayim, water; de beroemde en heilige rabbi’s vergelijken de Torah altijd met water.

Both D. Klein and Peter Sollet use the passive verb “vergeleken” though Chaim Potok uses the active verb “compare”. Therefore, I chose to translate with the active verb “vergelijken”.

¹⁰ See <<http://oxforddictionaries.com/words/better-writing/plainenglish/sentencelength/?view=uk>>

In the 27th example, I find the switch between active and passive sentences in TT1 quite remarkable. D. Klein often opted for active sentences, but here he has inserted a passive sentence, which causes a sudden change in style. In order to avoid this effect, I have created an active TT sentence:

27th example	
I ST, 108 Chaim Potok	But he did not like school, and whenever he could he would sneak away and escape to the woods where he would walk under the trees, look at the flowers, sit by a brook, listen to the songs of the birds and to the noise of the wind in the leaves.
II TT1, 101 D. Klein	Maar hij hield niet van naar school gaan, als hij even de kans kreeg liep hij weg, vluchtte naar de bossen waar hij onder de bomen liep , naar de bloemen keek , aan een beekje zat te luisteren naar de vogels en het ritselen van de bladeren.
III TT2, 149 Peter Sollet	Maar hij hield niet van school, en zodra hij de kans kreeg liep hij weg, vluchtte naar de bossen waar hij onder de bomen liep , naar de bloemen keek , aan een beekje zat en luisterde naar de vogels en het ritselen van de bladeren in de wind.
IV TT3, 60 A. Kruijthoff	Maar hij hield niet van naar school gaan, en wanneer hij de kans kreeg glipte hij weg naar de bossen waar hij onder de bomen kon wandelen , naar de bloemen kijken , bij een beekje zitten , luisteren naar de liedjes van de vogels en naar het geluid van de wind door de bladeren.

In addition to the change from passive to active or vice versa, a change in intonation can occur when the translator makes changes on the level of phonology, morphology, syntax and lexis. The role of intonation differs from one language to the other: in some languages (e.g. in English) this can have a meaning (e.g. by way of asking a question) whereas other languages express the same meaning by means of morphology (e.g. in Finnish) or by means of the word order. For example, both D. Klein and P. Sollet chose to rearrange the words “Hear me now” given in the next paragraph, in order to make it sound more Dutch:

28th example	
I ST, 135 Chaim Potok	Hear me now. Listen. How can we make our lives full? How can we fill our lives so that we are eighteen, chai, and not nine, not half chai?
II TT1, 127 D. Klein	Hoor. Luister naar mij. Hoe kunnen we ons leven volmaakt maken? Hoe kan ons leven zo volmaakt zijn dat we achttien, chai zijn, en niet negen, de helft van chai?
III TT2, 186 Peter Sollet	Hoort. Luister naar mij. Hoe kunnen we ons leven vol maken? Hoe kunnen we ons leven aanvullen tot achttien, chaj , en niet negen, de

	helpt van chaj?
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	'Hoor mij aan. Luister goed. Hoe kunnen we ons leven zinvol maken? Hoe kunnen we ons leven vullen zodat we achttien zijn, chai, en niet negen, de helpt van chai?

The literal translation of the expression "Hear me now" with "Hoor mij nu" does not sound very common to the ear of the TT reader. Therefore, it would benefit the translator to read the words out loud. The combination of "Hoor mij aan. Luister goed" does sound more reasonable. Though the word "goed" is added, it is wise to add a little information if it benefits the TT reader by getting the message across.

3.1.1.7.1. Word choice

An obvious change in word choice is the difference between somewhat archaic language and more modern usage of words. In the following example, the difference between old fashioned words and a more modern alternative is clearly shown:

29th example	
I ST, 107 Chaim Potok	They claimed that their power came from their ability to manipulate the various letters that spelled out the mystical names of God.
II TT1, 100 D. Klein	Ze beweerden dat hun macht voortsproot uit het hanteren van de letters die het mystieke woord God vormden.
III TT2, 148 Peter Sollet	Ze beweerden dat hun macht voortsproot uit het manipuleren van de letters die de mystieke naam van God vormden.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Ze beweerden dat hun kracht te danken was aan hun vermogen om de verschillende letters die de mystieke namen van God vormen, te manipuleren.

Both D. Klein and Peter Sollet use the old fashioned word "voortsproot" while I chose to use "te danken was". It is no equivalent or synonym but it still is a much better alternative for the old fashioned word.

In the following sentence example, the word combination "Ik begon het nu werkelijk plezierig te vinden" is not an example of an old fashioned word choice but it is rather an unlikely word choice for a teenage boy:

30th example	
I ST, 135 Chaim Potok	Another murmur of approval went through the crowd. Reb Saunders was very good at gematriya, I thought. I was really enjoying myself now.
II TT1, 128 D. Klein	Door de menigte ging weer een gemompel van bijval. Reb Saunders was erg knap in gematriya, vond ik. Ik begon het nu

	werkelijk plezierig te vinden.
III TT2, 186 Peter Sollet	Weer ging een gemompel van bijval door de menigte. Reb Saunders was heel goed in gematria, vond ik. Ik zat nu echt te genieten.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Een instemmend geluid ging door de menigte. Reb Saunders was erg goed in gematria, dacht ik. Ik begon het nu leuk te vinden.

A third example of a different word choice is due to the big difference in meaning between “onderworpen” and “bedrukt” and between “laag” and “ongelukkig”:

31st example	
I ST, 106 Chaim Potok	My father paused for a long moment. The window curtains moved softly in the cool night breeze. When he spoke again, his voice was low, tense, subdued.
II TT1, 99 D. Klein	Mijn vader zweeg lang. De gordijnen voor het raam bewogen zacht in de koele avondbries. Toen hij weer begon te spreken, klonk zijn stem laag, gespannen en onderworpen.
III TT2, 146 Peter Sollet	Mijn vader zweeg lang. De gordijnen voor het raam bewogen zacht in de koele avondbries. Toen hij weer begon te spreken, klonk zijn stem ongelukkig, gespannen en bedrukt.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Mijn vader zweeg lang. De gordijnen voor het raam bewogen zachtjes in de avondkoelte. Toen hij weer begon te spreken, klonk zijn stem diep, gespannen en getemperd.

3.1.2. Semantic strategies

Semantic strategies are changes that have to do with lexical semantics but also with the meaning of the sentence such as emphasis. By using a semantic strategy, we can change the meaning of a sentence.

3.1.2.1. Change in level of abstraction

When the translator makes a change in the level of abstraction, the translation becomes more detailed or more abstract in comparison to the source text. This strategy changes the meaning of the sentence. For example:

32nd example	
I ST, 105 Chaim Potok	Poland actually encouraged the Jews to come and live and be part of her people.
II TT1, 98 D. Klein	Het was Polen dat de Joden aanmoedigde naar hun land te komen, daar te wonen en te werken.
III TT2, 144	Het was Polen dat de joden aanmoedigde naar hun land te

Peter Sollet	komen, zich daar te vestigen en deel uit te maken van de bevolking.
IV TT3, 98 A. Kruijthoff	Het was Polen dat de Joden aanmoedigde om in hun land te komen wonen en werken.

The unit “be part of her people” is translated with “werken” in the translation of D. Klein while P. Sollet chose to be faithful to the original expression. Though often it is best to stay faithful to the source text, I prefer the earlier translation which is more concrete. It is important that the translator produces a smooth, flowing target text, so at certain points in the text he has to rearrange the information by creating shortened sentences.

Besides a change in abstraction, both translators chose to insert a comma splice while the source text does not contain any. This causes the sentence to become less smooth or even to stagnate. The source text sentence is not so long as to warrant a comma splice. The “comma splice” is not doing any good. It rather gives the translations an English appearance. Therefore, I chose to leave the comma splice out, and be more concrete by translating the five words “be part of her people” with the one word “werken”.

Another change in abstraction, as can be seen in the following example, is the changing of the word “survive” into “leven” instead of “overleven”:

33rd example	
I ST, 105 Chaim Potok	Her upper-class would not engage in work and instead managed to survive by what they could squeeze out of the labor of the serfs.
II TT1 D. Klein, 98	De adel wilde niet werken, in plaats daarvan waren zij in staat te leven van het uitbuiten van de Serven.
III TT2, 144 Peter Sollet	De adel wilde niet werken: in plaats daarvan lukte het hen te overleven van hetgeen ze uit hun lijfeigenen konden wringen.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	De elitaire bovenklasse wilde niet werken en in plaats daarvan wisten ze te overleven door het uitbuiten van de lijfeigenen.

“Leven” is less expressive. I chose to stay faithful to the source text, and not to change the meaning of the sentence. However, in the instance of the other expression “squeeze out” I chose to be less expressive because the literal translation “hetgeen ze uit hun lijfeigenen konden wringen” sounds a bit odd and out of place. Also, the word “hetgeen” is a bit archaic. Even though Peter Sollet is much more faithful to the meaning of the source text, the word combination causes the sentence not to flow as smoothly. I wanted to create a smoother flowing text so I chose the word combination “wisten te overleven door het uitbuiten van”.

3.1.2.2. Change in distribution

This is an alteration in the number of elements of which the same semantic component is made up. Here we are looking at expansion or shortening of the sentence. Expansion causes the sentence to become a bit weaker. For example:

34th example	
I ST, 105 Chaim Potok	, that Danny's soul had been born.
II TT1, 97 D. Klein	, waar Danny's ziel was ontstaan.
III TT2, 144 Peter Sollet	, waar Danny's ziel zijn oorsprong vindt.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	, waar Danny's ziel is geboren.

D. Klein chose to shorten while P. Sollet chose to lengthen the expression with one more word. You can see clearly that it weakens the sentence when using more words than needed. Therefore, I chose to translate with only two words. Also, it is best to stay closer to the meaning of the source text when possible.

In the 35th example, the sentence "De laatste verhandeling was werkelijk buitengewoon knap geweest" appears very formal and abstract. P. Sollet decided to make the second ST sentence a bit shorter to avoid a weakening of the overall sentence structure. D. Klein could have chosen to translate with "De laatste verhandeling was buitengewoon knap" or "De laatste verhandeling was werkelijk knap" to avoid unnecessary repetition. I decided to translate both ST sentences by thickening the sentences by using fewer lexical components. However, I think D. Klein did a good job by adding the Dutch word "verhandeling" to recapture the Danny's father's lecture:

35th example	
I ST, 136 Chaim Potok	Some of them were even poking each other with their elbows to indicate their pleasure. That one had really been clever.
II TT1, 128 D. Klein	Sommigen porden elkaar met de ellebogen om uiting te geven aan hun vreugde. De laatste verhandeling was werkelijk buitengewoon knap geweest.
III TT2, 187 Peter Sollet	Sommigen porden elkaar met de ellebogen om uiting te geven aan hun vreugde. Dit was nog eens een sterk staaltje.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Sommigen porden elkaar van plezier zelfs met de ellebogen. Dat was een hele slimme verhandeling.

3.1.2.3. Antonym

The translator chooses an antonym and combines it with an element of negation¹¹. For example:

36th example	
I ST, 105 Chaim Potok	Jews had been living in Poland before this century, but they were not a very large community.
II TT1, 98 D. Klein	Er woonden voor die tijd al Joden in Polen, maar hun aantal was gering.
III TT2, 144 Peter Sollet	Ook voor die tijd woonden er al joden in Polen, maar ze vormden er slechts een heel kleine gemeenschap.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Joden hadden zich eerder gevestigd in Polen, maar ze waren niet groot in aantal.

“Not a very large” becomes “hun aantal was gering” in the first translation and “slechts een heel kleine gemeenschap” in the retranslation. I chose not to get rid of the denying element such as is used in the source by translating with “ze waren niet groot in aantal” also. P. Sollet also makes use of the conjunction “ook” to create a better transition between the two sentences.

3.1.2.4. Synonym

Here the translator does not use an equivalent but seeks to use a synonym. For example:

37th example	
I ST, 130 Chaim Potok	The whisper of delight was loud this time, and men nodded their heads and smiled.
II TT1, 128 D. Klein	Het verrukte gefluister werd nu luider, mannen knikten en lachten.
III TT2, 187 Peter Sollet	Er werd nu luid gefluisterd van verrukking. De mannen knikten met hun hoofd en lachten.
IV TT3, 59 A. Kruijthoff	Het fluisterend genoeg werd nu luider. De mannen knikten en glimlachten.

“Het verrukte gefluister” is the equivalent of “whisper of delight” but it is not a very common expression in the TT culture. Also, “luid gefluisterd van verrukking” seems a bit overdone. The translators tried to stay close to the source text but by doing so, it creates an expression that would not have been first priority in the TT culture. The

¹¹ Ontkennend element.

expression “fluisterend genoeg” would be used more often and is a more common word combination in the TT culture. The translator is doing a better job by being more invisible to the TT reader so as not to let the sentence become too estranged from the reader. Though the sentence does not look too estranged, it still is a less common expression, which is why I chose to use a more common expression.

Another example of the use of an antonym in combination with an element of negation is:

38th example	
I ST, 109 Chaim Potok	He was dressed in the clothes of a peasant, torn boots and coarse garments, and you can imagine how shocked the rabbi was when he saw the betrothal agreement in Israel’s hands. His sister should marry a peasant?
II TT1, 102 D. Klein	Hij zag eruit als een boer, droeg versleten laarzen en stugge kleren, je kan je de schrik van de rabbijn voorstellen toen hij de verlovingsakte in de handen van Israel zag. Zou zijn zuster met een boer trouwen?
III TT2, 150 Peter Sollet	Hij zag eruit als een boer, droeg versleten laarzen en weinig verfijnde kleren. Je kunt je de schrik van de rabbijn voorstellen toen hij de verlovingsakte zag die Israël in de hand hield. Zijn zuster met een boer trouwen?
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Hij zag eruit als een boerenkinkel met zijn versleten laarzen en weinig verfijnde kleren. Je kunt je de schrik van de rabbijn voorstellen toen hij de verlovingsakte zag die Israel in de hand hield. Zijn zuster met een boer trouwen?

The definition of coarse is “1. inferieur, minderwaardig, slecht van kwaliteit. 2. Grof, ruw, ordinair, plat” according to the Van Dale dictionary. The translator could have chosen to translate with “ruwe kleding” or “kleding van slechte kwaliteit”. However, D. Klein chose the word “stug” and P. Sollet chose the words “weinig verfijnde kleding”. P. Sollet uses an antonym and combines it with an element of negation. D. Klein chose an equivalent which looks more natural in this context.

Chaim Potok wants to get across the message that Israel Ben Haezer did not fit the picture Rabbi Abraham Gershon had of the person he wanted his sister to marry. Therefore, I chose to use the antonym with an element of negation and place extra emphasis on the word “peasant” by translating it with “boerenkinkel” for the sake of giving him the external appearance that rabbi Gershon did not appreciate. A translator should not exaggerate too much but he needs to emphasise certain words for the benefit of getting the message across, namely that Gershon did not want Israel to marry a man looking like a shabbily dressed peasant.

3.1.2.5. Hyponym

Changes in hyponym occur often. Below is an example of ST Hyperonyme > TT Hyponym:

39th example	
I ST, 107 Chaim Potok	'Now, Reuven, if everywhere around you there are forces that wish to harm you, what is it that you can do to help yourself? Of course, you try to destroy those forces. But the masses of Jews did not believe they had the power to do this.
II TT1, 100 D. Klein	'Reuven, als er overal krachten om je heen zijn die je kwaad willen doen, is er dan iets waarmee je jezelf kan helpen? Natuurlijk, je probeert die krachten te vernietigen. Maar de meeste Joden geloofden niet dat zij die macht bezaten.
III TT2, 148 Peter Sollet	Reuven, als er overal krachten om je heen zijn die kwaad willen, hoe kun je je daar dan tegen wapenen? Je probeert natuurlijk die krachten te vernietigen. Maar de meeste joden geloofden niet dat zij de macht daartoe bezaten.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	'Luister Reuven, als er overal om je heen krachten zijn die kwaad willen, wat kun je dan doen om jezelf te helpen? Je probeert die krachten natuurlijk te vernietigen. Maar de meeste Joden geloofden niet dat zij die macht bezaten.

The sentence "hoe kun je je daar dan tegen wapenen?" is a hyperonyme of the hypernym "what is it that you can do to help yourself?" because it has an extra meaning. In TT2, the translator wanted to be more specific and use a stronger expression than is given in the ST and in TT1.

In the second example, the word "buffer" is translated with the hypernym "stootblok" in TT1 and the hypernym "zondebok" in TT2. They both add extra meaning to the text as opposed to the original definition.

40th example	
I ST, 105 Chaim Potok	'And then, Reuven, a great tragedy occurred. It is a tragedy that happens often to anyone who acts as a buffer.
II TT1, 98 D. Klein	'En toen onstond er een grote tragedie, Reuven. Zo'n tragedie ontstaat vaak als iemand als stootblok gebruikt wordt.
III TT2, 145 Peter Sollet	En toen gebeurde er een grote tragedie, Reuven. Een tragedie die vaak gebeurt wanneer iemand als zondebok wordt gebruikt.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	'En toen gebeurde er iets tragisch, Reuven. Iets verschrikkelijks dat vaak gebeurt wanneer iemand als een buffer fungeert.

As I looked up the word “buffer” I found the following meaning which is closest to the meaning used in the ST:

any reserve moneys, negotiable securities, legal procedures, etc., that protect a person , organization, or country against financial ruin¹².

The words “stootblok” and “zondebok” are too far-fetched, and do not refer to people who help a country against financial ruin. “Zondebok” which means “scapegoat” in English, is the direct opposite of what is meant in the ST. “Buffer” means “protecting the country”. Read in context of the story, that’s what the Jewish people were doing; they were running the business in Poland. In translation, this meaning has been lost. I think the meaning of protection against financial ruin should be preserved. Therefore, I chose to translate the word “buffer” just the way it is.

3.1.2.6. Change in emphasis

In the next TT examples, the adjective word “even” has not been translated:

41st example	
I ST, 136 Chaim Potok	Some of them were even poking each other with their elbows to indicate their pleasure.
II TT1, 128 D. Klein	Sommigen porden elkaar met de ellebogen om uiting te geven aan hun vreugde.
III TT2, 187 Peter Sollet	Sommigen porden elkaar met de ellebogen om uiting te geven aan hun vreugde.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Sommigen porden elkaar van plezier zelfs met de ellebogen.

This is an instance of change in emphasis by means of ellipsis. This word enforces that the public was not poking each other before that time but now they were really impressed by what was said between father and son. Therefore, I think it is an important indicator which should be retained and translated with the word “zelfs”.

A second example of change in emphasis is seen in the expression “thousands upon thousands”:

42nd example	
I ST, 107 Chaim Potok	And so thousands upon thousands of Jews in both eastern and western Europe began to look upon the Chmielnicki disaster as the prelude to the coming of the Messiah.
II TT1, 102 D. Klein	Daarom gingen duizenden en nog eens duizenden Joden uit Oosten West Europa de Chmielnicky-ramp als een voorbode van de Messias zien.
III TT2, 146	Daarom beschouwden vele duizenden joden uit zowel Oost- als

¹² See <<http://dictionary.reference.com/browse/buffer>>

Peter Sollet	West-Europa de Chmielnickiramp als een voorbode voor de komst van de Messias.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Daarom gingen duizenden en nog eens duizenden Joden in oost en west Europa de Chmielnicki ramp als een voorbode zien van de komst van de Messias.

P. Sollet uses a shorter combination of the same expression which gives it less emphasis. This is an instance of change in emphasis. I, on the other hand, chose to keep the emphasis on the number of Jews.

A third example of change in emphasis as seen below, is in the different way both translators chose to translate the segment “but Israel was a failure at that, too.” In the second example, the translator chose to put more emphasis on a detail whereas D. Klein chose to put less emphasis on the fact that Israel was a failure in learning Talmud. He chose to translate with the words “maar Israel bleek voor de Talmoed geen interesse te hebben.”

43th example	
I ST, 109 Chaim Potok	After their marriage, Rabbi Abraham Gershon tried to improve his brother-in-law’s education. He began by teaching him Talmud, but Israel was a failure at that, too.
II TT1, 102 D. Klein	Na hun huwelijk, trachtte rabbijn Abraham Gershon de kennis van zijn zwager te ontwikkelen. Hij begon met lessen in Talmoed, maar Israel bleek voor de Talmoed geen interesse te hebben.
III TT2 , 150 Peter Sollet	Na hun huwelijk trachtte rabbijn Abraham Gershon de algemene ontwikkeling van zijn zwager bij te spijkeren. Hij begon hem lessen in de Talmoed te geven, maar ook daarin faalde Israël.
IV TT3 A. Kruijthoff	Na het huwelijk deed rabbi Abraham Gershon pogingen om zijn zwager bij te spijkeren in het onderwijs. Hij gaf hem onderwijs vanuit de Talmoed, maar ook dat mislukte.

3.1.2.7. Change in metaphor

In the 44th example, “dart out one’s tongue” is a metaphor. In the Van Dale it is translated with: “vliegensvlug zijn tong uitsteken”. P. Sollet chose a metaphor that is lexically the same. D. Klein chose to use a similar metaphor but one that is not lexically the same. He made the metaphor less concrete whereas P. Sollet used the word “bliksemsnel” to stay faithful to the English word “dart out” which refers to “vliegensvlug” or “bliksemsnel”.

44th example	
I ST, 137 Chaim Potok	The little boy was poking at the tomato again and glancing at Danny from the tops of his dark eyes. He twirled a side curl around

	one of his fingers, and I saw his tongue dart out of his mouth, run over his lips, then dart back in. I wondered what was going on.
II TT1, 129 D. Klein	De kleine jongen pikte weer in de tomaat en keek Danny met donkere ogen aan. Hij draaide een slaaplok om een van zijn vingers, hij stak zijn tong uit en bevochtigde zijn lippen. Ik vroeg me af wat er nu zou komen.
III TT2, 188 Peter Sollet	De kleine jongen prikte weer naar de tomaat en keek vanonder zijn wenkbrauwen Danny met donkere ogen aan. Hij wond een slaaplok om zijn vinger. Bliksemsnel flitste zijn tong naar buiten, bevochtigde zijn lippen en verdween daarna weer even snel. Ik vroeg me af wat er nu zou komen.
IV TT3, 65 A. Kruijthoff	De kleine jongen prikte weer in de tomaat en keek Danny vanuit zijn donkere ooghoeken aan. Hij krulde een zijlok rond een van zijn vingers, en ik zag dat hij vliegensvlug zijn tong uit zijn mond stak, over zijn lippen streek, en toen weer naar binnen floepte. Ik vroeg me af wat er aan de hand was.

3.1.2.8. Paraphrase

The strategy of paraphrase leads to a text that can be described as translated very loosely and freely. Usually with this strategy, semantic elements on the level of the lexemes are ignored for the benefit of the meaning of a unity on a higher level, such as a whole sentence. For example:

45th example	
I ST, 110 Chaim Potok	He was there many years, thinking, learning from peasant women how to heal sickness with grasses and herbs, to write amulets, to drive out evil spirits.
II TT1, 102 D. Klein	Israel woonde daar vele jaren, hij dacht, mediteerde, zong zijn vreemde liederen, luisterde naar de vogels, leerde van de boerenvrouwen hoe met gras en kruiden ziekten konden genezen, en hoe men kwade geesten kon verjagen.
III TT2, 151 Peter Sollet	Hij woonde er vele jaren, hij dacht na, leerde van de boerenvrouwen hoe gras en kruiden ziekten konden genezen, hoe amuletten moesten worden geschreven en hoe men kwade geesten kon verjagen.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Hij was daar vele jaren, denkende, en leerde van de boerenvrouwen hoe ziekten te genezen waren met gras en kruiden, hoe amuletten te schrijven, en hoe men kwade geesten kon uitdrijven.

The words “mediteerde”, “zong zijn vreemde liederen” and “luisterde naar de vogels” are added to the translation of D. Klein while he did not translate the original words “to write amulets”. P. Sollet chose to stay faithful to the original. D. Klein chose to translate very loosely by adding all kinds of details that are not mentioned in the ST sentence. However, D. Klein is recapping some details mentioned in an earlier paragraph where it was written that Israel “would walk under the trees, look at the flowers, sit by a brook, listen to the songs of the birds and to the noise of the wind in the leaves (The Chosen, p. 108).” Therefore, D. Klein thought it wise to make use of repetition. However, it still is a very loose translation and paraphrase of the source text. The expression “zong zijn vreemde liederen” is something the translator wanted to emphasize. I chose not to emphasise these things because the ST sentence already has many significant details to ponder on, and I translated these as carefully as possible.

3.1.4. Inaccuracies

In the following sentence example, D. Klein left out an important detail. He did not inform the TT reader about the hatred of the Cossacks and the Polish peasants:

46th example	
I ST, 106 Chaim Potok	The Jews became the victims of the Polish peasants, who hated them, and of the Cossacks, who also hated them. The revolution lasted ten years, and in that time something like seven hundred Jewish communities were destroyed and about one hundred thousand Jews were slain.
II TT1, 99 D. Klein	De Joden werden de slachtoffers van de boeren en Kozakken. Die revolutie duurde tien jaar, in die tijd werden ongeveer zevenhonderd Joodse gemeenschappen vernietigd en ongeveer honderdduizend Joden vermoord.
III TT2, 146 Peter Sollet	De joden werden de slachtoffers van de Poolse boeren, die hen haatten, en van de kozakken, die hen eveneens haatten. Deze revolutie duurde tien jaar en in die periode werden ongeveer zevenhonderd joodse gemeenschappen vernietigd en ongeveer honderdduizend joden vermoord.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	De Joden werden het slachtoffer van de Poolse boeren en de Kozakken die hen beiden haatten. De revolutie heeft 10 jaar geduurd en in die tijd zijn er ongeveer zevenhonderd Joodse gemeenschappen vernietigd en ongeveer honderdduizend Joden omgekomen.

I cannot think of any strategy why the translator should withhold this information from the TT reader. It would appear he forgot to insert the information about this hatred because he overlooked it.

Also, the word “Jew(s)” is used very often throughout the entire book but in TT2 the word is not always translated with a capital letter. In TT1 the word “Jews” has been translated very consistently. D. Klein used the capital letter throughout the entire book while in TT2 the capital letter is used off and on.

Another example of the same kind of inaccuracy is seen in the following example where the letter ‘h’ should have been written in a capital letter:

47th example	
I ST, 136 Chaim Potok	When we study Torah, then the Master of the Universe listens. Then He hears our words. Then He will fulfill our wishes.
II TT1, 128 D. Klein	Als we de Torah bestuderen, dán luistert de Heer van het Universum. Dán hoort hij onze woorden. Dán vervult hij onze wensen.
III TT2, 187 Peter Sollet	Als we de Tora bestuderen, dán luistert de Koning van de Wereld. Dan hoort hij onze woorden. Dán vervult Hij onze wensen.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Wanneer we Torah bestuderen, dan luistert de Meester van het Universum. Dan neigt Hij zijn oor tot ons. Dan zal Hij onze wensen vervullen.

If these kinds of inaccuracies occur too often, a second or third reader of the text is required.

A third inaccuracy is found in translating, or more accurately in not translating the sentence “A chorus of loud and scattered amens answered”. D. Klein immediately skipped to the next sentence of the text:

48th example	
I ST, 136 Chaim Potok	A chorus of loud and scattered amens answered.
II TT1 D. Klein	-
III TT2, 188 Peter Sollet	Een koor van verspreide, luide amens antwoordde.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	Een koor van luide en verspreide amens antwoordde.

It seems he forgot due to time pressure.

Finally, in the 49th example an inaccuracy is found in translating the words “desperate needs”. In TT1 this has been translated correctly with “de hevige noden” whereas it is translated with “de vertwijfelde noden” in TT2. Human beings can be desperate. This can be translated into “wanhopig” or “vertwijfeld” according to the Van Dale. However, the combination “vertwijfelde noden” is not used very often in

the Dutch culture. It causes alienation of the text. “Hevige noden” is a combination used much more often in the target culture. I think the translator made a mistake by simply looking up the word “desperate” and by choosing the wrong definition and combining it with the wrong word.

49th example	
I ST, 107 Chaim Potok	In its place came empty discussions about matters that had no practical connexion with the desperate needs of the masses of Jews. Pilpul, these discussions are called – empty, nonsensical arguments over minute points of the Talmud that have no relation at all to the world.
II TT1, 100 D. Klein	Daarvoor in de plaats kwamen nietszeggende discussies die in geen enkel praktisch verband stonden met de hevige noden van de vele, vele Joden. Pilpul heten deze discussies – leeg, onzinnige argumenten over kleinigheden uit de Talmoed die in geen enkel verband staan met de wereld.
III TT2, 147 Peter Sollet	Daarvoor in de plaats kwamen loze discussies die in geen enkel praktisch verband stonden met de vertwijfelde noden van de gewone joden. Pilpoel worden deze discussies genoemd – loze, onzinnige argumenten over kleinigheden uit de Talmoed die in geen enkel verband staan met de werkelijke wereld.
IV TT3, 62 A. Kruijthoff	In plaats daarvan kwamen lege discussies over zaken die geen praktisch verband hadden met de grote hoeveelheid Joden. Deze discussies werden Pilpul genoemd – lege, onzinnige discussies over kleine dingen in de Talmoed die van geen nut waren voor het volk.

3.1.5. Pragmatic strategies

Pragmatic strategies are strategies that mostly have much to do with the selection of information in the TT text. The translator pays much more attention to the TT reader. The changes in relationship with the ST are usually more exponential and often also include syntactic and semantic strategies. Syntactic strategies influence the appearance of the message, while semantic strategies influence its meaning. Pragmatic strategies influence the message itself. They are often the result of global decisions the translator makes in his search for the most suitable way to translate the text in its entirety.

3.1.3.1. Adaption or estrangement

This strategy is called adaptation; elements from the ST, culture specific elements in particular, are translated into cultural or functional target text equivalents in order for the product to meet the norms of the target language. In the instance of

estrangement on the other hand, these elements are not adjusted to the target culture but remain the same. Elements from the ST are preserved.

Though Peter Sollet does not use the method of estrangement more often than the method of adaptation, he has a clear strategy. When he uses the method of estrangement, he uses it consistently with some exceptions. And when he uses the method of adaptation, he uses it with a clear thinking ahead of time and seeks creative solutions. There where he adapts, he does not try to stay close to the source text when there seems to be no literal difficulty of translation. As an illustration, I like to refer to the semantic strategy of the relationship between main and subordinate sentences. All are examples of adaptation I appreciate. It is possible that these changes were made because of personal preference. To the reader of the target language, someone who hasn't read the source text, these bold changes don't seem to cause serious problems. As a reader of the source text, however, I am of the opinion that the translator could have been a little more moderate. *The Chosen* is a literary text that often requires a more faithful translation of the source text.

D. Klein, on the other hand, uses the method of adaptation when other forms of metaphoric language are needed. He uses metaphoric language that is connected to the same troop but isn't lexically related. Also, he uses ellipsis of English repetitions more often, as well as the replacement of objective sentence by subjective sentences in the target language. Something else he pays more attention to is the changing of comma splices and square brackets for the purpose of creating a better cause and effect relationship in a sentence. This did not lead to drastic changes in main en subordinate sentences, however.

3.1.3.2. Change in explication

A change in explication makes a translation more or less explicit than the original. In D. Klein's translation, much more information is added in comparison to Peter Sollet's translation. This is shown in the 45th example where D. Klein adds new words that are not there in the STS.

However, the omission of words, the strategy of ellipse, is much more prevalent in both translations. As shown in the 10th example, the word "disaster" is not repeated the second time by either D. Klein or Peter Sollet. Such examples are seen throughout the entire book. In the 11th example for instance, the words "part of the world" are avoided the third time. In that way, both translators show that they are skilful at avoiding unnecessary repetition as often as possible.

Sometimes though, D. Klein omits words that should have been preserved, such as the words "who also hated them" as seen in the 46th example and in the instance of the 48th example where he omits an entire sentence. Also, in the 33rd example, D. Klein uses the word "leven" which is less explicit than "to survive". These changes cause a difference in meaning on the pragmatic level. It causes the sketch of a situation to become less dire than it should be. When words such as "survive" and "hate" are omitted or become less expressive, the message changes on

the pragmatic level into a situation that seems less dire than the writer of the ST intended it to be.

3.1.3.3. Change of information

In this instance new information that does not occur in the ST is added to the TT or information thought irrelevant is left out in the TT. An example of omission:

50th Example	
I ST, 136 Chaim Potok	I sat in my seat and saw Reb Saunders looking at Danny, then at me.
II TT1, 129 D. Klein	Ik zag Reb Saunders naar Danny en dan naar mij kijken.
III TT2, 188 Peter Sollet	Ik zag vanaf mijn stoel dat reb Saunders eerst naar Danny keek en toen naar mij.
IV TT3, 63 A. Kruijthoff	Ik zag dat reb Saunders eerst naar Danny en toen naar mij keek.

D. Klein left out “I sat in my seat” because he thought it to be irrelevant whereas P. Sollet translated this introducing TS. On the macro structural level, however, this detail of Reuven sitting in a seat does not complement the text by any means. It is not mentioned anywhere else. The Dutch translation will become a bit too English in its appearance if the translator decides to keep the introducing TS in this context. Therefore, I decided to remove this detailed description.

Chapter 4. Conclusion

As mentioned in the research above, a translator can make use of syntactic, semantic and pragmatic strategies. The translator has to produce a smoothly flowing target text, so at certain points in the text he has to rearrange the information by creating shorter sentences or using brackets. He also needs to pay attention to unnecessary repetitions, which can be omitted. Overall, smaller or more extensive adjustments by the hand of the translator can lead to smaller or bigger changes on a syntactic, semantic and pragmatic level. Bigger changes cause the text to change on the pragmatic level, and smaller changes cause the text to change only on a semantic and syntactic level.

It is of the utmost importance to see these changes happen while translating a text, and even before the job is done. The model of Nord has been of great benefit during the process because it reminds the translator to think of the bigger storyline and ultimately helps to zoom into more detailed aspects of the text. Choices that lead to smaller and bigger changes, is what drove me to come up with the following research question:

Which translation strategies are used in the first translation and retranslations of the book *The Chosen* by Chaim Potok, and what are the benefits and pitfalls of retranslation?

Ultimately, behind many changes lies a strategy. The question asked is which strategies are most often implemented by the translators, and are these strategies well thought out? Do these changes, based on a certain strategy, lead to a better translation and do they benefit the text on a larger scale? And what are the pitfalls of translation?

One of the strategies put in place is the method of adaptation or the method of estrangement. In *Uitverkoren*, Peter Sollet uses the method of estrangement. It is the kind of retranslation that is closest to the original because the retranslator translated the source text in its most literal sense. As Rodriguez would have stated it, he has acted as a messenger. The messenger remains faithful to the source text as much as possible. Sollet also acts as a servant because he rewrote the text instead of creating an entirely different text. His text reflects where the retranslator has been faithful to the author but also makes clear where he has not been faithful to the source text. Most of the text segments are translated literally, and the original sentence structure often stays intact.

D. Klein, on the other hand, uses the method of adaptation when other forms of metaphoric language are needed. In the 44th example, "dart out one's tongue" is a metaphor. In the Van Dale it is translated with "vliegensvlug zijn tong uitsteken". Sollet chose a metaphor that is lexically the same. D. Klein chose to use a similar metaphor but one that is not lexically the same. He made the metaphor less concrete whereas P. Sollet used the word "bliksemsnel" to stay faithful to the English word "dart out" which refers to "vliegensvlug" or "bliksemsnel". Also, it shows a change in finite form. In TT2, the translator chose to impersonalise the segment by using the third person neutral singular "it". In TT1, the finite form is written in the third person masculine singular "he". In TT3, I chose to personalize the sentence by using the third person "he" just as TT2 did. Though the ST is in the third person neutral singular "it", I chose to change the finite form because otherwise it appears as if the tongue has its own free will. It causes the TT reader to become a bit alienated from the text.

Also, in TT1 the method of ellipsis is used more frequently than in TT2 to adapt to the target text culture. An example of omission can be seen in the 50th example. D. Klein left out "I sat in my seat" because he thought it to be irrelevant whereas P. Sollet translated this introducing TS. On the macro structural level, however, this detail of Reuven sitting in a seat does not by any means complement the text. It is not mentioned anywhere else. The Dutch translation will become a bit too English in its appearance if the translator decides to keep the introducing TS in this context. Therefore, I decided to remove this detailed description as well.

A second example of ellipse is by way of removing one detail while translating everything else. In the 13th example, D. Klein only chose to leave out the part where it says that Israel was not just singing but as singing to the great hills surrounding him.

D. Klein decided to leave out this detail for the benefit of making a neat chronological order of the different verbs “bidden”, “dromen” and “zingen”. In TT3 the great hills are mentioned again. It is better for the reader to know the environment Israel was now living in than to let the verbs be more in line with each other. Although it is mentioned earlier that Israel earned a living by selling the lime which they dug in the mountains, I find it best to repeat that he is living in and even singing to the mountains. It gives the TT reader a much stronger impression of the kind of person he is reading about.

These changes did not lead to drastic changes in main and subordinate sentences, however. Overall, the difference between both translations is found in a less and a more freely translated text. Peter Sollet acts more as a messenger/servant while D. Klein acts more as a deviser of letters (“inventeur des lettres”). The retranslator has to be creative and flexible in the translation process. When acting as a deviser of letters, the smoothness of the target text is put in first place. The focus is on untranslatabilities, where the translator has to be an inventor of new words. Oftentimes these changes are well thought of but sometimes these changes are not necessary and cause too much alteration in the meaning of the text on the pragmatic level.

This can be seen in the 45th example where the strategy of paraphrase has been used for the benefit of implementing new words. It leads to a text that can be described as translated very loosely and freely. Usually with this strategy, semantic elements on the level of the lexemes are ignored for the benefit of the meaning of a unity on a higher level, such as a whole sentence. In the 45th example sentence “He was there many years, **thinking**, learning from peasant women how to heal sickness with grasses and herbs, to write amulets, to drive out evil spirits (The Chosen, 110)” several elements were not translated faithfully by D. Klein. He translated it in the following manner:

“Israel woonde daar vele jaren, hij dacht, mediteerde, zong zijn vreemde liederen, luisterde naar de vogels, leerde van de boerenvrouwen hoe met gras en kruiden ziekten konden genezen, en hoe men kwade geesten kon verjagen (TT1, D. Klein, 102).”

The words “mediteerde”, “zong zijn vreemde liederen” and “luisterde naar de vogels” are added to the translation of D. Klein while he did not translate the original words “to write amulets”. In TT2, the translator chose to remain more faithful to the original. The sentence in TT1, has been translated very loosely by adding all kinds of details that are not mentioned in the ST sentence. However, in TT1 the translator does recap some details mentioned in an earlier paragraph where it was written that Israel “would walk under the trees, look at the flowers, sit by a brook, listen to the songs of the birds and to the noise of the wind in the leaves (The Chosen, p. 108).” Therefore, the translator thought it wise to make use of repetition. However, it still is a very loose translation and paraphrase of the source text. The expression “zong zijn

vreemde liederen" is something the translator wanted to emphasize. I chose not to emphasise this because the ST sentence already has many significant details to ponder on, and translated these as carefully as possible into "Hij was daar vele jaren, denkende, en leerde van de boerenvrouwen hoe ziekten te genezen waren met gras en kruiden, hoe amuletten te schrijven, en hoe men kwade geesten kon uitdrijven (TT3, A. Kruijthoff)". In TT2 it was also translated more faithfully into "Hij woonde er vele jaren, hij dacht na, leerde van de boerenvrouwen hoe gras en kruiden ziekten konden genezen, hoe amuletten moesten worden geschreven en hoe men kwade geesten kon verjagen (TT2, Peter Sollet, 151)".

Another remark I would like to make is in regard to the very obvious inaccuracies. Besides the benefits of retranslation, pitfalls can be careless work. One shortcoming of *Uitverkoren* which I found to be very noteworthy, is its lack of explanation. In the instance of words such as "tallies", "tefillin", "torah" and "sjofar" an explanation of its meaning is needed. The Torah refers to the "five books of Moses" in the Hebrew Scriptures. It means "learning" or "instruction", sometimes translated as "Law," also "Law of Moses (Genesis through Deuteronomy)". The Hebrew word is translated "Law" throughout the scriptures. In general, Torah refers to the study of the whole gamut of Jewish tradition. Perhaps the most significant term with regards to the novel is *tzaddik*, which in Hebrew means "righteous one." It is a general term for a righteous person in Jewish tradition, and more specifically means the spiritual leader of a modern Chasidic sect. The word "teffilin" is another important but less-known detail of Jewish culture. They are box-like appurtenances that accompany prayer and are worn by Jewish adult males at morning services. These boxes contain scriptural excerpts: one box is placed on the head, while the other is placed on the left arm, near the heart. A final detail is "pilpul," which is a dialectical rational method of studying Jewish oral law as codified in the Talmud. All these terms and words are included in both D. Klein's and P. Sollet's translation. However, the book *De Rechtvaardige* contains a word glossary but *Uitverkoren*, though it was written in a later stage, does not. This lack of explanation can be related to a choice the publisher had to make. As Rodriguez points out, the merchandise factor can play a key role in adding or leaving out information. It is plausible that the publisher decided not to include a glossary in order to cut the overall expenses.

Another inaccuracy can be found in the 4th example of the research chapter. An obvious change is made on the level of word choice. D. Klein made a grave mistake. He literally translated "serfs" with "Serven" without taking the effort to investigate its meaning. When doing a little research, the translator finds out that serfs are men or women who did not have ownership of their bodies or of merchandise. They were slaves. Therefore, the word "lijfeigenen" is a correct translation while the Dutch word "Serven" is a word that has nothing to do with the English word "serfs" but instead refers to Serbs.

Overall, TT1 contains many more inaccuracies in comparison to TT2. D. Klein did not look up the proper meaning of several words, and gave them his own

interpretation. In its context, the proper meaning of a word could have been extracted much more carefully. Therefore, TT2 has been translated more carefully.

Also, D. Klein chose to be less expressive which causes the text to become flatter.

The word “Leven” in the 33rd example is less expressive. I chose to remain faithful to the source text, and not to change the meaning of the sentence. However, in the instance of the other expression “squeeze out” I chose to be less expressive because the literal translation “hetgeen ze uit hun lijfeigenen konden wringen” sounds a bit odd and out of place. Also, the word “hetgeen” is a bit archaic. Even though Peter Sollet is much more faithful to the meaning of the source text, the word combination prevents the sentence from flowing smoothly. I wanted to create a smoother flowing text so I chose the word combination “wisten te overleven door het uitbuiten van”.

Chaim Potok uses a lot of dashes in his story. Dashes aren’t used as often in the Dutch language. When the dashes are replaced by brackets, the thoughts are less interwoven into the story. The thoughts are part of the stream-of-consciousness idea so it is important to preserve the dashes.

Also, the different descriptions of the actions or the field of view from which something is described had to be looked at more closely by the translator. The questions that had to be asked were: ‘which viewpoint should I, as a translator, have in this situation?’ Translation difficulties can be found in expressive sentences such as ‘and I saw his tongue dart out of his mouth, run over his lips, then dart back in (137, The Chosen)’ and ‘glancing at Danny from the tops of his dark eyes (137, The Chosen)’. In translation you always lose something of the expression or emphasis that the source text had.

The question I should be asking as an editor is “did D. Klein deliver a decent translation and what about Peter Sollet? Is there room for improvement?” In the theory of retranslation it is mentioned that a text is never finished. Sooner or later a text deteriorates and is in need of new translation to meet the needs of a new generation. Peter Sollet did look at the first translation when creating his own translation. In doing so, he chose to update old fashioned words here and there. In TT2 the archaic use of language such as “Voortspoot (De rechtvaardige, p, 100)”, “wier”, “[...] werkelijk plezierig te vinden (De Rechtvaardige, p. 128)” is translated with a modern equivalent. In TT2 and TT3, therefore, the method of adaptation is used several times. The intended function and the effect did not differ greatly, however. Both translators are well equipped in using equivalents in the target language.

As a third translator and editor, I find the level of difficulty of the translation to be intermediate. The story has a simple sentence structure of normal length. Its complexity is mostly due to details about the Torah and its history. Overall I think both translators made an effort to produce good translations. In TT3 several obvious changes are made. First, the overall appearance of sentences is changed. Due to this literal translation of sentences, the translations contain many sentences that still are a bit English in their structure. One notices almost immediately that the two Dutch

texts were translated from the English language. Examples are found in the first paragraph of the research chapter. Some sentences were too English in their appearance so in TT3 changes are implemented on account of the target audience. In TT3 Dutch words such as 'wel' and 'juist' are added to short dialogues because the sentences had too much of an English appearance. Whenever possible in TT3 idiomatic expressions are used.

Secondly, in TT3 some sentences are left out or rearranged in a way to create a smoothly flowing text. In the 22nd example of the research chapter for instance, I have left out "Legends began to grow about him" in its entirety, which is a marked choice. It is mentioned twice in both TT1 and TT2. However, in this particular instance the use of repetition did not benefit the overall message. Due to the preceding information, I chose for more fluency.

Also, on the level of word choice many significant differences are implemented in TT3. In the instance of the translation of the word "traklin" in the 24th example, both Peter Sollet and D. Klein did not give a definition that matched the original meaning. I looked up the word "traklin" on the internet. In a Jewish document, the Babylonian Talmud, it is stated that it is an arched hall adorned with roses. After identifying its meaning, I decided to give a more detailed definition of the word by adding that the hall is arched. Whereas D. Klein and P. Sollet decided to translate with the word "zaal", I translated "traklin" with the word "bogengalerij". I did this also, because it gives the TT reader more of an idea that it is a gateway to the world to come.

As an editor I am of the opinion that TT1 consists of many more inaccuracies in comparison to TT2. However, TT2 also has some shortcomings so therefore I decided to translate the text a third time. The most important reason for doing so is because both TT1 and TT2 contain sentences that are English in their appearance. In the competition factor (i.e. thinking that you can do a better job), a translator should strive for a translation that is smooth as well as faithful to the content of the source text. This is the ongoing challenge of a translator.

Bibliography

Primary literature

Potok, Chaim. The Chosen. Penguin books, 2009.

Potok, Chaim. De Rechtvaardige. Trans. D. Klein: Unieboek, 1969.

Potok, Chaim. De Rechtvaardiging. Trans. D. Klein: 's-Gravenhage, 1984.

Potok, Chaim. Uitverkoren. Trans. Peter Sollet: Multinga B.V., 2005.

Secondary literature

Bensimon P. (1990), "Présentation", Palimpsestes n° 4: 'Retraduire', p. IX-XIII.

Berman A., (1990) "La retraduction comme espace de la traduction", palimpsestes n° 4: 'Retraduire', p. 1-8.

Chatman, Seymour Benjamin. "Story and discourse: Narrative structure in fiction and film". Ithaca, N.Y., 1978.

Chesterman, Andrew. "Vertaalstrategieën: Een Classificatie." Denken over Vertalen : Tekstboek Vertaalwetenschap. Nijmegen, 2004. 243-62.

Chesterman, Andrew. "Mememes of Translation. The spread of ideas in translation theory". Amsterdam, 1997.

Gambier Y. (1994), "La Retraduction, retour et detour", Meta, vol. 39, n° 3, p. 413-417.

Halliday, M.A.K. and Hasan, R. Cohesion in English. London: Longman, 1976.

Ingold F.P. (2007), "Jede Neuübersetzung ist eine Nachübersetzung, Neue Zürcher Zeitung, http://www.nzz.ch/nachrichten/kultur/medien/jede_neuebersetzung_ist_ein_e_nachuebersetzung_1.562028.html

Jianzhong X. (2003), "Retranslation: Necessary or Unnecessary". Babel, vol. 49, n° 3, p. 193-202.

Nord, Christiane. "Tekstanalyse en de Moeilijkheidsgraad van een Vertaling." Denken over Vertalen : Tekstboek Vertaalwetenschap. Nijmegen, 2004. 235-42.

O'Sullivan E. (2003), "Narratology meets translation studies, or, the voice of the translator in children's literature." *Meta: Translator's journal*, vol. 48 n° 1, p. 197-207.

Rodriquez L. (1990), "La retraduction", *Palimpsestes*, n°4: 'Retraduire', p. 63-79.

Versluys, Kristiaan. Aspects of the American Novel: Dreiser, Bellow, Potok, and Barth. 1985.

Skibinska, Elzbieta. "La Retraduction, Manifestation de la Subjectivité du Traducteur", 2007.

Sternlicht, Stanford V. "Masterpieces of Jewish American Literature." (2007).

Weenink, J.B. Joods Amerikaanse Literatuur. Vol. dl 2, 1986.

Internet resources

Van Dale Nederlands – Engels:

<http://surfdiensten2.vandale.nl.proxy.library.uu.nl/vandale/zoekservice/?type=pro>

Van Dale Engels – Nederlands:

<http://surfdiensten2.vandale.nl.proxy.library.uu.nl/vandale/zoekservice/?type=pro>

1. Attachments

I ST, 104-110

Chaim Potok

Fragment 1

I knew enough Jewish history, he said, not to make him have to start at the beginning. He would start, instead, with the history I had not yet learned in school, with the centuries of horror our people experienced in Poland. Because it was really in Poland, or, more accurately, in the Slavic countries of eastern Europe, that Danny's soul had been born.

'Poland was different from the other countries of Europe, Reuven. Poland actually encouraged the Jews to come and live and be part of her people. This was in the thirteenth century, during a time when the Jews of western Europe, especially in Germany, were going through terrible persecutions. Jews had been living in Poland before this century, but they were not a very large community. Why did Poland want Jews when almost every other country was persecuting them? Because Poland was a very poor country, with a bankrupt aristocracy and a crushed peasantry. Her upper-class nobles would not engage in work and instead managed to survive by what they could squeeze out of the labor of the serfs. Poland wanted people who would build her economy, organize her affairs, and bring her to life. Jews had a reputation for possessing these abilities, and so the Polish nobles were eager to have Jews settle in their country. They came by the thousands from western Europe, especially from Germany. They ran the nobles' estates, collected the taxes, developed Polish industry, and stimulated her trade. Poland became a kind of Jewish Utopia.

'But the Jews did not only prosper economically. They also built many great academies of learning throughout the country. Every community had its Talmudic scholars, and by the end of the sixteenth century the Jewish academies in Poland had become centers of learning for all European Jewry.

'And then, Reuven, a great tragedy occurred. It is a tragedy that happens often to anyone who acts as a buffer. The Jews were helping the nobility, but in doing so, in collecting taxes from the serfs and peasants, for example, they were building up against themselves the hatred of these oppressed classes. And the hatred finally exploded into violence. In the borderland east of Ukrainia in Russia, there was a community of Cossacks who were members of the Greek Orthodox Church. This community belonged to Poland, and the Polish nobles, who were Catholics, treated the Cossacks who lived there with cruelty and contempt. They not only taxed the lands and the cattle of the Cossacks but also their churches and religious customs. And who collected these taxes? The Jews. Who had possession of the keys to the Cossack churches? The Jews. Who did the Cossacks need to go to if they wanted to open their churches for a christening service or for a marriage or a funeral? The Jews. All of whom were acting in behalf of the Polish lords.

‘Nothing happened for a long time, because the Cossacks, like the Polish peasants, were afraid of the Polish nobles. But in the year 1648, a man named Bogdan Chmielnicki became the leader of the Cossacks, and he led an uprising against Poland. The Jews became the victims of the Polish peasants, who hated them, and of the Cossacks, who also hated them. The revolution lasted ten years, and in that time something like seven hundred thousand Jews were slain. When the horror was over, the great Jewish community of Poland had been almost completely destroyed.’

My father paused for a long moment. The window curtains moved softly in the cool night breeze. When he spoke again, his voice was low, tense, subdued.

‘Reuven, what could our people say to God during the Chmielnicki uprising? They could not thank Him for the slaughter going on before their eyes, and they would not deny his existence. So many of them began to believe the Messiah was coming. Remember, Reuven, that those Jews who believe in the Messiah believe also that just before the Messiah comes there will be an era of great disaster. At the moment when there seems to be no meaning in life, at that moment a person must try to find new meaning. And so thousands upon thousands of Jews in both eastern and western Europe began to look upon the Chmielnicki disaster as the prelude to the coming of the Messiah. They prayed and fasted and did penance – all in the effort to hasten his coming. And he came. His name was Shabbtai Zvi. He revealed himself about the same time as the massacres began. More than half the Jewish world became his followers. Years later, when it turned out that he was a fraud, you can imagine what the effect was. The Chmielnicki uprising was a physical disaster; the false Messiah was a spiritual disaster.’

‘We are like other people. Reuven. We do not survive disaster merely by appealing to invisible powers. We are easily degraded as any other people. That is what happened to Polish Jewry. By the eighteenth century, it had become a degraded people. Jewish scholarship was dead. In its place came empty discussions about matters that had no practical connexion with the desperate needs of the masses of Jews. Pilpul, these discussions are called – empty, nonsensical arguments over minute points of the Talmud that have no relation at all to the world. Jewish scholars became interested in showing other Jewish scholars how much they knew, how many texts they could manipulate. They were not in the least bit interested in teaching the masses of Jews, in communicating their knowledge and uplifting the people. And so there grew up a great wall between the scholars and the people. It was also a time of terrible superstition. Our people believed that there were demons and ghosts everywhere that tortured the Jew, wracked his body, and terrorized his soul. These fears affected all Jews. But they affected the unlearned masses worst of all. At least the scholar had his pupil to keep him alive.’

‘Now, Reuven, if everywhere around you there are forces that wish to harm you, what is it that you can do to help yourself? Of course, you try to destroy those forces. But the masses of Jews did not believe they had the power to do this. Only very skilful people possessed such power, they felt. And so there came upon the scene Jews who claimed to be experts in the chasing away of demons and spirits.’

Such men were looked upon as saints, and they became very popular in Poland. They claimed that their power came from their ability to manipulate the various letters that spelled out the mystical names of God. That is why they were called Ba'ale Shem – Masters of the Name. To drive away evil spirits they wrote magical amulets, prescribed medicines, performed wild dances, wearing the tallit and tefillin, over white robes; they used black candles, sounded the shofar, recited psalms, screamed, pleaded, threatened – anything to drive the evil spirits out of a person, who for example, might be ill, or away from a mother who was about to have a child. To such a level had our people sunk in Poland by the eighteenth century. And here, Reuven, is where my answer to your questions about Reb Saunders' son really begins.'

My father paused for a moment and finished his tea. Then he looked at me and smiled.' Are you tired yet, Reuven?'

'No, abba.'

'I am not sounding too much like a schoolteacher?'

'I don't mind it when you sound like a schoolteacher,' I said.

'It is not a lecture,' he said. 'I will not ask you questions afterward.'

'I want you to go on,' I said.

He nodded and smiled again. 'I want some more tea,' he said. 'But a little later. Now let me tell you about a man who was born in that century, and I think you will begin to have your answer.

'There are many legends about his birth, but I am not interested in telling you legends. He was born about the year 1700 in Poland. His name was Israel. His parents were very poor and not learned, and they died while he was still a child. The people of his village cared for him and sent him to school. But he did not like school, and whenever he could he would sneak away and escape to the woods where he would walk under the trees, look at the flowers, sit by a brook, listen to the songs of the birds and to the noise of the wind in the leaves. As often as his teachers brought him back, so often did he run away to these woods, and after a while they gave up and left him alone. When he was thirteen, he became an assistant to a school master, but instead of helping the master teach the little children, he often took them also to the woods where they would sing or stand in silence, listening to the birds in the trees. When he grew older he became the beadle of the village synagogue. All day long he would sit around, listening to the learned discussions that went on inside the synagogue walls, and at night, when everyone else slept, he would take the holy books in his hands and study them carefully. But it was not the Talmud that he studied, it was the Kabbalah, the books of Jewish mysticism. The rabbis had forbidden the study of the Kabbalah, and so Israel had to study in secret. He married, finally, but almost nothing is known about his wife. She died soon afterward, and Israel, a full-grown man now, became a schoolteacher. He had a wonderful way with children, and he achieved a great reputation as a teacher. He was a kind and gentle person, honest and unaffected, and often people would come to him and ask him to settle their quarrels. He came to be regarded as a wise and holy man, and one day the father of Rabbi Abraham Gershon of the city of Brody came to him and asked him to

settle a business dispute he had with another man. He was so impressed with Israel that he offered to give him his daughter Hannah in marriage. Israel agreed, but asked that the betrothal document be kept a secret for the time being. And now, an interesting event occurred. The father of Hannah died, and Israel traveled to Brody, to the house of the great Rabbi Abraham Gershon, Hannah's brother, in order to claim his bride. He was dressed in the clothes of a peasant, torn boots and coarse garments, and you can imagine how shocked the rabbi was when he saw the betrothal agreement in Israel's hands. His sister should marry a peasant? What shame and dishonour that would bring upon the family name! He tried to persuade his sister to reject her father's choice, but somehow Hannah saw something in Israel which the good rabbi of Brody did not, and she refused. After their marriage, Rabbi Abraham Gershon tried to improve his brother-in-law's education. He began by teaching him Talmud, but Israel was a failure at that, too. Finally, the rabbi gave up and ordered his sister and brother-in-law to leave Brody so as not to dishonour his good name, and they left.

'And now, Reuven, you will begin to have the answer to your question. Im sorry I am taking so long.'

'Please go on, abba.'

'All right. Israel and his wife left Brody and settled in the Carpathian Mountains in a village near Brody. They were very poor, but very happy. Israel earned a living by selling the lime which they dug in the mountains. The Carpathian Mountains are beautiful, and Israel built a little house and spent many days there alone, praying, dreaming, and singing to the great hills. Very often he would remain alone throughout the entire week, and return to his wife Hannah only for Shabbat. She must have suffered terribly because of their poverty, but she believed in him and was very devoted.

'Reuven, it was in these mountains that Israel gave birth to Hasidism. He was there many years, thinking, learning from peasant women how to heal sickness with grasses and herbs, to write amulets, to drive out evil spirits. The people of the village loved him, and soon his reputation as a holy man began to spread throughout all of Poland. Legends began to grow about him. He was not yet forty, and already there were legends about him. You can imagine what kind of person he must have been.'

II TT1, 97-102

D. Klein

Fragment 1

'Ik hoef niet bij het begin te beginnen, want je weet genoeg van de Joodse geschiedenis,' zei hij. In plaats daarvan wilde hij beginnen met de geschiedenis die op school nog niet was behandeld, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan. Want het was in Polen, juist in de Slavische landen van Oost-Europa, waar Danny's ziel was ontstaan. Polen verschilde veel van de andere landen van Europa, Reuven. Het was Polen dat de Joden aanmoedigde naar hun

land te komen, daar te wonen en te werken. Dat gebeurde in de dertiende eeuw, waarin de Joden van West-Europa, voornamelijk in Duitsland, een vreselijk lot ondergingen. Er woonden voor die tijd al Joden in Polen, maar hun aantal was gering. Waarom wilde Polen Joden terwijl ze in bijna elk land vervolgd werden? Omdat Polen een heel erg arm land was, met een aristocratie die volkomen bankroet was en met een onderdrukte boerenbevolking. De adel wilde niet werken, in plaats daarvan waren zij in staat te leven van het uitbuiten van de Serven. Polen wilde mensen die haar economie zouden helpen opbouwen, orde op zaken te stellen en het weer nieuw leven inblazen. De Joden hadden de reputatie dat ze deze mogelijkheden bezaten, daarom zag de Poolse aristocratie graag dat Joden zich in hun land vestigden. Ze kwamen met duizenden uit West-Europa, speciaal uit Duitsland. Ze beheerden de huizen van de edelen, inden de belasting, ontwikkelden een Poolse industrie en stimuleerden haar handel. Polen werd een soort Joods Utopia.

‘Maar het ging de Joden niet alleen economisch voor de wind. Zij bouwden over het gehele land veel academies. Elke gemeenschap had zijn Talmoed-geleerde, en tegen het eind van de zestiende eeuw werden de Joodse academies in Polen het centrum van wijsheid voor het Europese Jodendom.’

‘En toen ontstond er een grote tragedie, Reuven. Zo’n tragedie ontstaat vaak als iemand als stootblok gebruikt wordt. De Joden hielpen de adel, maar door dat te doen, bijvoorbeeld het innen van belasting van de Serven en boeren, keerde het lot zich tegen hen zelf door de haat van de onderdrukte klasse. En eindelijk barstte die haat uit in gewelddadigheid. In het grensgebied ten oosten van de Oekraïne in Rusland, woonde een Kozakkengemeenschap die lid van de Grieks Orthodoxe kerk was. Deze gemeenschap hoorde bij Polen, de Poolse adel die Katholiek was, behandelde de Kozakken die daar woonden met minachting en wreedheid. Zij hieven niet alleen belasting over het land en het vee, maar ook over hun kerken en religieuze gebruiken. En wie inden die belasting? De Joden. In wiens bezit waren de sleutels van de Kozakken-kerken? De Joden. Naar wie moesten de Kozakken toegaan als zij een dienst in hun kerk wilde houden? Naar de Joden. Allen handelden uit naam van hun Poolse heren.

‘Lange tijd gebeurde er niets, omdat de Kozakken evenals de boeren bang waren voor de Poolse edelen. Maar in het jaar 1648, werd een man genaamd Bogdan Chmielnicky leider van de Kozakken, hij kwam in opstand tegen Polen. De Joden werden de slachtoffers van de boeren en Kozakken. Die revolutie duurde tien jaar, in die tijd werden ongeveer zeventienhonderd Joodse gemeenschappen vernietigd en ongeveer honderdduizend Joden vermoord. Toen de verschrikking voorbij was, was de grote Joodse gemeenschap van Polen bijna totaal vernietigd.’

Mijn vader zweeg lang. De gordijnen voor het raam bewogen zacht in de koele avondbries. Toen hij weer begon te spreken, klonk zijn stem laag, gespannen en onderworpen.

‘Reuven, wat had ons volk tegen God kunnen zeggen gedurende de opstand van Chmielnicky? Ze konden hem niet bedanken voor de slachting die ze met hun eigen ogen zagen, en zij wilden ook Zijn bestaan niet ontkennen. Zovelen begonnen te

geloven dat de Messias in aantocht was. Onthou, Reuven, dat die Joden die in de Messias in aantocht was. Onthou, Reuven, dat die Joden die in de Messias geloven, ook geloven dat voor de Messias komt, eerst een tijdperk van rampen zal aanbreken. Op het ogenblik dat het leven geen enkele zin schijnt te hebben, op dat moment moet de mens trachten een nieuwe zin aan zijn leven te geven. Daarom gingen duizenden en nog eens duizenden Joden uit Oost- en West Europa de Chmielnicky-ramp als een voorbode van de Messias zien. Zij baden en vastten en deden boete – om de komst meer te bespoedigen. En hij kwam. Zijn naam was Shabbtai Zvi. Hij openbaarde zich ongeveer in dezelfde tijd toen de slachtingen begonnen.

Meer dan de helft van de Joodse wereld werd zijn volgeling. Toen jaren later bleek dat hij een bedrieger was, kun je je misschien voorstellen wat het resultaat was. De Chmielnicky-opstand was een fysieke ramp; de valse Messias een spirituele.

‘We zijn net zo al andere mensen, Reuven. We kunnen geen ramp overleven, alleen door het oproepen van onzichtbare krachten. We zijn net zo makkelijk te vernederen als andere mensen. Dat gebeurde met het Poolse Jodendom. Tegen de achttiende eeuw was het een vernederd volk geworden. De Joodse wetenschap bestond niet meer. Daarvoor in de plaats kwamen nietszeggende discussies die in geen enkel praktisch verband stonden met de hevige noden van de vele, vele Joden. Pilpul heten deze discussies – leeg, onzinnige argumenten over kleinigheden uit de Talmoed die in geen enkel verband staan met de wereld. Joodse geleerden waren alleen nog maar geïnteresseerd om andere Joodse geleerden te laten zien hoeveel zij wisten en hoeveel teksten zij uit hun hoofd kenden. Het interesseerde ze niet om van gedachten te wisselen met de rest van de Joden. Zo ontstond er een grote afstand tussen de geleerden en de rest van het volk. In die tijd waren ze ook vreselijk bijgelovig. Ons volk geloofde dat er overal demonen en geesten waren die de Joden martelden, hun lichaam vernietigden en hun ziel terroriseerden. Alle joden werden door deze angsten besmet. Maar de ongeletterden werden het meest besmet.

Tenslotte had de geleerde zijn pilpul om hem in leven te houden.

‘Reuven, als er overal krachten om je heen zijn die je kwaad willen doen, is er dan iets waarmee je jezelf kan helpen? Natuurlijk, je probeert die krachten te vernietigen. Maar de meeste Joden geloofden niet dat zij die macht bezaten. Alleen heel bekwame mensen bezaten die macht, dachten zij. En zo kwamen er Joden op het toneel die beweerden experts te zijn in het verjagen van geesten en demonen. Deze mensen werden beschouwd als heiligen, zij werden erg populair in Polen. Ze beweerden dat hun macht voortspoot uit het hanteren van de letters die het mystieke woord God vormden. Daarom werden zij Ba'al Shem genoemd- Meesters van het Woord. Om de kwade geesten te verdrijven schreven zij magische amuletten, schreven medicijnen voor, voerden wilde dansen uit, hun tallies* en teffilien over hun gewaden dragend; zij gebruikten zwarte kaarsen, bliezen op de sjofar,* zegden psalmen op, schreewden, smeekten of dreigden, ze deden van alles om de kwade geesten uit de mensen te verdrijven, bijvoorbeeld als iemand ziek was of weggelopen bij zijn vrouw die in verwachting was. Zo laag was ons volk in de achttiende eeuw in Polen gezonken. En hier, Reuven, begint mijn antwoord op je vraag over de zoon van Reb Saunders.’

Mijn vader wachtte een ogenblik en dronk zijn glas leeg. Toen keek hij me aan en glimlachte. 'Ben je moe, Reuven?'

'Nee, abba.'

Mijn vader wachtte een ogenblik en dronk zijn glas leeg. Toen keek hij me aan en glimlachte. 'Ben je moe, Reuven?'

'Nee, abba.'

'Klinkt het niet allemaal erg schoolmeesterig?'

'Dat hindert niet,' antwoordde ik.

'Het is geen les,' zei hij. 'Ik zal je naderhand niet overheoren.'

'Ik wil dat je verder gaat,' zei ik.

Hij knikte en glimlachte weer. 'Eerst wil ik nog wat thee,' zei hij. 'Maar dat kan nog wel even wachten. Ik zal je over een man vertellen die in die eeuw geboren werd, ik geloof wel dat je dan het begin van mijn antwoord zult hebben.

'Er bestaan vele legenden over zijn geboorte, maar ik zal je geen legenden vertellen.

Hij werd omstreeks 1700 geboren. Zijn naam was Israel. Zijn ouders waren arm en ongeletterd, zij stierven beiden toen hij nog een kind was. De bewoners van zijn dorp zorgden voor hem en zonden hem naar school. Maar hij hield niet van naar school gaan, als hij even de kans kreeg liep hij weg, vluchtte naar de bossen waar hij onder de bomen liep, naar de bloemen keek, aan een beekje zat te luisteren naar de vogels en het ritselen van de bladeren. Iedere keer dat zijn leraren hem terughaalden, liep hij weer naar het bos, op 't laatst gaven zij het op en lieten hem alleen. Toen hij dertien was, werd hij hulp van een onderwijzer, maar in plaats van de man te helpen de kleine kinderen wat bij te brengen, nam hij ze mee naar het bos waar ze konden zingen of stil zijn om naar de vogels te luisteren. Toen hij ouder was, werd hij bode van de dorpssynagoge. De hele dag zat hij te luisteren naar de geleerde discussies die binnen de muren van de synagoge gevoerd werden, s' nachts als iedereen sliep, nam hij de heilige boeken en ging uitgebreid zitten studeren. Maar het was niet de Talmud die hij bestudeerde, maar de Kabbala, de boeken over de Joodse mystiek. De rabbijnen hadden de Kabbala verboden voor het volk, daarom studeerde Israel in het geheim. Uiteindelijk trouwde hij, maar men weet bijna niets over zijn vrouw. Ze stierf kort na het huwelijk, en Israel die nu een volwassen man was, werd onderwijzer. Hij kon fantastisch met kinderen omgaan en kreeg een grote reputatie als leraar. Hij was een vriendelijk en zachtmoedig mens, eerlijk en onbeïnvloed, vaak kwamen de mensen naar hem toe om hem te vragen hun ruzies bij te leggen. Men begon hem als een wijs en heilig man te beschouwen; op een dag kwam de vader van Rabbijn Abraham Gershon uit Brody naar hem toe om hem te vragen een zakelijk gesprek dat hij met een andere man gevoerd had te regelen. Hij was zo onder de indruk van Israel gekomen dat hij hem zijn dochter Hannah als vrouw aanbood. Israel stemde toe, maar vroeg om de verlovingsakte nog even geheim te houden. En nu komt het interessante. De vader van Hannah stierf, Israel reisde naar Brody, naar het huis van de grote rabbijn Abraham Gershon, de broer van Hannah, om zijn bruid op te eisen. Hij zag eruit als een boer, droeg versleten laarzen en stugge kleren, je kan je de schrik van de rabbijn voorstellen toen hij de verlovingsakte in de handen van

Israel zag. Zou zijn zuster met een boer moeten trouwen? Wat een schande zou dat voor de familienaam zijn! Hij trachtte zijn zuster te overreden om het ongedaan te maken, maar Hannah zag iets in Israel dat de knappe rabbijn van Brody niet zag; ze weigerde. Na hun huwelijk, trachtte rabbijn Abraham Gershon de kennis van zijn zwager te ontwikkelen. Hij begon met lessen in Talmoed, maar Israel bleek voor de Talmoed geen interesse te hebben. De rabbijn gaf hem een baantje als koetsier, maar ook daarin was Israel een mislukking. Uiteindelijk gaf de rabbijn het op en beval zijn zuster en zwager Brody te verlaten opdat ze zijn naam niet langer in discrediet zouden brengen, ze gingen.

‘Nu krijg je het antwoord op je vraag, Reuven. Het spijt me dat ik zo lang van stof ben.’

‘Ga door, abba.’

‘Goed dan. Israel en zijn vrouw verlieten Brody en vestigden zich in de Karpatische bergen in een dorpje dichtbij Brody. Ze waren erg arm, maar erg gelukkig. Israel verdiende de kost met het verkopen van kalk die ze in de bergen opgroeven. De bergen van Karpatië zijn prachtig, Israel bouwde een klein huis en verbleef vele dagen in de bergen, biddend, zingend en dromend. Vaak bleef hij de hele week weg, alleen terugkomend om met Hannah de shabbat te vieren. Zij moet onder hun armoede erg geleden hebben, maar ze geloofde in hem en hield van hem. ‘Reuven, in deze bergen ontstond het Chassidisme. Israel woonde daar vele jaren, hij dacht, mediteerde, zong zijn vreemde liederen, luisterde naar volgens, leerde van de boerenvrouwen hoe met gras en kruiden ziekten konden genezen, en hoe men kwade geesten kon verjagen.

De mensen van het dorp hielden van hem, en al gauw werd hij in heel Polen als een heilig man beschouwd. Legendes vormden zich over hem.

Hij moest nog veertig worden en toch waren er al legendes over hem. Je kunt je misschien enigszins voorstellen wat voor soort man het geweest moet zijn.

III TT2, 144-151

Peter Sollet

Fragment 1

Ik wist voldoende van de geschiedenis van de joden, zei hij, om niet helemaal bij het begin te hoeven beginnen. In plaats daarvan wilde hij beginnen met de geschiedenis die op school nog niet was behandeld, over de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan. Het is namelijk in Polen, of juister nog, in de Slavische landen van Oost-Europa, waar Danny's ziel zijn oorsprong vindt.

‘Polen verschilde veel van de overige landen van Europa, Reuven. Het was Polen dat de joden aanmoedigde naar hun land te komen, zich daar te vestigen en deel uit te maken van de bevolking. Dat was in de dertiende eeuw, in een tijd waarin de Joden van West-Europa, voornamelijk in Duitsland, vreselijke vervolgingen hadden te verduren. Ook voor die tijd woonden er al joden in Polen, maar ze vormden er slechts een heel kleine gemeenschap. Waarom wilde Polen wel joden,

terwijl ze in bijna elk ander land werden vervolgd? Omdat Polen een heel erg arm land was, met een aristocratie die volkomen bankroet was en met een onderdrukte boerenbevolking. De adel wilde niet werken: in plaats daarvan lukte het hen te overleven van hetgeen ze uit hun lijfeigenen konden wringen. Polen wilde mensen aantrekken die haar economie zouden helpen opbouwen, orde op zaken stellen en het land weer nieuw leven zouden inblazen. Joden hadden de reputatie dat ze hiertoe in staat waren, reden waarom de Poolse aristocratie graag zag dat joden zich in hun land vestigden. Met duizenden kwamen ze uit West-Europa, in het bijzonder uit Duitsland. Ze beheerden de landerijen van de edelen, inden belasting, ontwikkelden een Poolse industrie en stimuleerden haar handel. Polen werd een soort joods Utopia.

Maar het ging de Joden niet alleen economisch voor de wind. In het hele land stichtten ze een groot aantal belangrijke leerscholen. Elke gemeenschap had zijn Talmoedgeleerden, en tegen het einde van de zestiende eeuw werden de joodse hogescholen in Polen de centra van wijsheid voor het hele Europese jodendom.

En toen gebeurde er een grote tragedie, Reuven. Een tragedie die vaak gebeurt wanneer iemand als zondebok wordt gebruikt. De joden hielpen de adel, maar door dat te doen, bijvoorbeeld door het innen van belasting van de lijfeigenen en boeren, keerde de haat van de onderdrukte klasse zich tegen hen. En ten slotte barstte die haat uit in geweld. In het grensgebied ten oosten van de Russische Oekraïne leefde een kozakkengemeenschap die behoorde tot de Grieks-orthodoxe kerk. Deze gemeenschap behoorde bij Polen, maar de Poolse adel, die katholiek was, behandelde de kozakken die daar woonden met minachting en wreedheid. Zij hieven niet alleen belasting over hun kerken en religieuze gebruiken. En wie inden deze belastingen? De joden. In wier bezit waren de sleutels van de Kozakkenkerken? De joden. Naar wie moesten de kozakken gaan als zij een doopfeest, huwelijk of begrafenisdienst in hun kerk wilde houden? Naar de joden. Die alleen maar handelen uit naam van hun Poolse heren.

Lange tijd gebeurde er niets, omdat de kozakken, evenals de Poolse boeren bevreesd waren voor de Poolse edelen. Maar in het jaar 1648 werd een man genaamd Bogdan Chmielnicki leider van de kozakken. Hij leidde de opstand tegen de Polen. De joden werden de slachtoffers van de Poolse boeren, die hen haatten, en van de kozakken, die hen eveneens haatten. Deze revolutie duurde tien jaar en in die periode werden ongeveer zevenhonderd joodse gemeenschappen vernietigd en ongeveer honderdduizend joden vermoord. Toen deze verschrikking voorbij was, was de grote joodse gemeenschap van Polen bijna totaal vernietigd.'

Mijn vader zweeg lang. De gordijnen voor het raam bewogen zacht in de koele avondbries. Toen hij weer begon te spreken, klonk zijn stem ongelukkig, gespannen en bedrukt.

'Reuven, wat kon ons volk tegen God zeggen tijdens de opstand van Chmielnicki? Ze konden Hem moeilijk danken voor het bloedbad dat zich voor hun ogen voltrok, maar zij wilden ook Zijn bestaan niet ontkennen. Velen begonnen te geloven dat de Messias in aantocht was. Onthoud, Reuven, dat joden die in de Messias geloven, ook geloven dat vlak voor de Messias komt eerst een periode van

grote rampen zal aanbreken. Op een moment dat het leven geen enkele zin schijnt te hebben, op dat moment moet de mens trachten opnieuw zin aan zijn leven te geven. Daarom beschouwden vele duizenden joden uit zowel Oost- als West-Europa de Chmielnicki-ramp als een voorbode voor de komst van de Messias. Zij baden en vastten en deden boete – allemaal om deze komst maar te bespoedigen. En hij kwam. Hij heette Sjabataj Tswi. Hij openbaarde zich in ongeveer dezelfde periode als toen de slachtingen begonnen. Meer dan de helft van de joodse wereld werd zijn volgeling. Toen jaren later bleek dat hij een bedrieger was, kun je je misschien het resultaat hiervan voorstellen. De Chmielnickie-opstand was een materiële ramp; de valse Messias een spirituele.

We zijn net als andere mensen, Reuven. We komen rampen niet alleen te boven door het aanroepen van onzichtbare krachten. We zijn net zo gemakkelijk uit elkaar te slaan als andere volken. En dat gebeurde met het Poolse jodendom. In de achttiende eeuw was het een verloederd volk geworden. De joodse wetenschap bestond niet meer. Daarvoor in de plaats kwamen loze discussies die in geen enkel praktisch verband stonden met de vertwijfelde noden van de gewone joden. Pilpoel worden deze discussies genoemd – loze, onzinnige argumenten over kleinigheden uit de Talmoed die in geen enkel verband staan met de werkelijke wereld. Joodse geleerden waren er alleen nog maar in geïnteresseerd om ander Joodse geleerden te laten zien hoeveel zij wel niet wisten en hoeveel teksten zij wel niet aankonden. Het interesseerde hen in geheel niet om hun kennis over te dragen en zo het volk te steunen. En zo ontstond een hoge muur tussen de geleerden en de rest van het volk. In die tijd was men ook vreselijk bijgelovig. Onze mensen geloofden dat er overal demonen en geesten waren die de joden martelden, hun lichaam vernietigden en hun ziel terroriseerden. Alle joden werden door deze angsten aangestoken. Maar de ongeletterden werden de grootste slachtoffers. De geleerde had tenminste nog zijn discipel om hem in leven te houden.

Reuven, als er overal krachten om je heen zijn die kwaad willen, hoe kun je je daar dan tegen wapenen? Je probeert natuurlijk die krachten te vernietigen. Maar de meeste joden geloofden niet dat zij de macht daartoe bezaten. Alleen heel bekwame mensen bezaten die macht, dachten zij. En zo verschenen op het toneel die beweerden experts te zijn in het verjagen van geesten en demonen. Deze mensen werden beschouwd als heiligen en werden erg populair in Polen. Ze beweerden dat hun macht voortspoot uit het manipuleren van de letters die de mystieke naam van God vormden. Daarom werden zij Ba'al Sjeem genoemd – Meester van de Naam. Om de kwade geesten te verdrijven beschreven zij magische amuletten, schreven medicijnen voor en voerden wilde dansen uit met hun talliet en tefilien over hun gewaden. Zij gebruikten zwarte kaarsen, bliezen de sjofar, zegden psalmen, schreewden, smeekten of dreigden; ze deden van alles om de kwade geesten maar uit te drijven, bij bijvoorbeeld iemand die ziek was, of te verjagen bij een vrouw die op het punt stond te bevallen. Zo laag was ons volk in de achttiende eeuw in Polen gezonken. En hier, Reuven, begint mijn antwoord op je vragen over de zoon van reb Saunders.'

Mijn vader wachtte een ogenblik en dronk zijn glas thee leeg. Toen keek hij me aan en glimlachte. 'Ben je het nog niet moe, Reuven?'

'Nee, abba.'

'Klinkt het niet erg schoolmeesterachtig?'

'Het stoort me niet, als u schoolmeesterachtig klinkt,' zei ik.

'Het is geen les, hoor,' zei hij. 'Ik zal je niet naderhand overheoren.'

'Gaat u maar verder,' zei ik.

Hij knikte en glimlachte weer. 'Eerst nog een glas thee,' zei hij. 'Maar dat kan nog wel even wachten. Ik zal je iets vertellen over een man die in die eeuw geboren werd. Dan zal het je wel beginnen te dagen.'

Er bestaan vele legenden over zijn geboorte, maar ik wil je geen legenden vertellen. Hij werd omstreeks 1700 in Polen geboren. Zijn naam was Israël. Zijn ouders waren heel arm en ongeletterd, en zij stierven beiden toen hij nog een kind was. De bewoners van zijn dorp ontfermden zich over hem en lieten hem naar school gaan. Maar hij hield niet van school, en zodra hij de kans kreeg liep hij weg, vluchtte naar de bossen waar hij onder de bomen liep, naar de bloemen keek, aan een beekje zat en luisterde naar de vogels en het ritselen van bladeren in de wind. Hoe vaak zijn leraren hem ook terughaalden, telkens weer liep hij naar het bos. Ten slotte gaven zij het maar op en lieten hem met rust. Toen hij dertien was, werd hij het hulpje van een onderwijzer, maar in plaats van de man te helpen bij het onderrichten van kleine kinderen, nam hij ze mee naar het bos waar ze konden zingen of stil luisteren naar de vogels in de bomen. Wat ouder werd hij sjammes van de dorpsynagoge. De hele dag zat hij te luisteren naar de geleerde discussies die binnen de muren van de synagoge gevoerd werden. 's Nachts, als iedereen sliep, nam hij de heilige boeken en bestudeerde deze aandachtig. Maar hij bestudeerde niet de Talmoed, maar de Kabbala, de boeken van de joodse mystiek. De rabbijnen hadden het volk verboden de Kabbala te bestuderen, en dus studeerde Israël in het geheim. Hij trouwde ten slotte, maar over zijn vrouw is vrijwel niets bekend. Ze stierf kort na het huwelijk, en Israël, nu een volwassen man, werd onderwijzer. Hij kon fantastisch met kinderen omgaan en kreeg een grote bekendheid als leraar. Hij was een vriendelijk en zachtmoedig mens, eerlijk en zonder poespas. Vaak kwamen de mensen naar hem toe en vroegen hem uitspraak te doen over hun ruzie. Men begon hem als een wijs en heilig man te beschouwen; op een dag kwam de vader van rabbijn Abraham Gershon uit de stad Brody naar hem toe om hem te vragen een zakelijke twist te regelen die hij had met een andere man. Hij was zo onder de indruk van Israël gekomen dat hij hem zijn dochter Hanna als vrouw aanbod. Israël stemde toe, maar vroeg om de verlovingsakte voorlopig geheim te houden. En nu komt het interessante. De vader van Hanna stierf, Israël reisde naar Brody, naar het huis van de grote rabbijn Abraham Gershon, de broer van Hanna, om zijn bruid op te eisen. Hij zag eruit als een boer, droeg versleten laarzen en weinig verfijnde kleren. Je kunt je de schrik van de rabbijn voorstellen toen hij de verlovingsakte zag die Israël in de hand hield. Zijn zuster met een boer trouwen? Wat een schande zou dit zijn voor de familienaam! Hij trachtte zijn zuster te overreden om de keuze van haar vader ongedaan te maken,

maar Hanna zag iets in Israël dat de grote rabbijn van Brody niet zag; ze weigerde. Na hun huwelijk trachtte rabbijn Abraham Gershon de algemene ontwikkeling van zijn zwager bij te spijkeren. Hij begon hem lessen in de Talmoed te geven, maar ook daarin faalde Israël. Ten slotte gaf de rabbijn het op en beval zijn zuster en zwager Brody te verlaten opdat ze zijn naam niet langer in diskrediet zouden brengen. Ze vertrokken.

En nu krijg je antwoord op je vraag, Reuven. Het spijt me dat ik zo lang van stof ben.'

'Ga alstublieft door, abba.'

'Goed. Israël en zijn vrouw verlieten Brody en vestigden zich in de Karpatische bergen in een dorpje in de buurt van Brody. Ze waren erg arm, maar heel gelukkig. Israël verdiende de kost met de verkoop van kalk die ze uit de bergen haalden. De bergen van Karpatië zijn prachtig, en Israël bouwde er een huisje en verbleef daar vele dagen alleen, biddend, dromend en de bergen bezingend. Vaak bleef hij de hele week weg, en kwam alleen voor de sjabbat terug naar zijn vrouw Hanna. Zij moet erg onder hun armoede hebben geleden, maar ze geloofde in hem en was hem zeer toegedaan.

Reuven, in deze bergen grondvestte Israël het chasidisme. Hij woonde er vele jaren, hij dacht na, leerde van de boerenvrouwen hoe gras en kruiden ziekten konden genezen, hoe amuletten moesten worden geschreven en hoe men kwade geesten kon verjagen. De mensen uit het dorp hielden van hem, en al gauw begon zijn reputatie als heilige in heel Polen door te dringen. Er ontstonden legenden over hem. Hij moest nog veertig worden en toch waren er al legenden over hem. Dan kun je je ongeveer wel voorstellen wat voor soort man het moet zijn geweest.

IV TT3, 104-110

A. Kruijthoff

Fragment 1

Hij zei dat ik al voldoende van de Joodse geschiedenis wist om niet van vooraf aan te hoeven beginnen. In plaats daarvan zou hij beginnen met datgene wat ik nog niet had geleerd op school, met de eeuwen van verschrikking die ons volk in Polen had ondergaan. Het was namelijk in Polen of beter gezegd in de Slavische landen van Oost-Europa waar Danny's ziel was ontstaan.

'Polen was anders dan de andere landen in Europa, Reuven. Polen spoorde de Joden aan om in hun land te komen wonen en werken. Dit was in de dertiende eeuw tijdens een periode waarin de Joden van West-Europa, met name in Duitsland, verschrikkelijke vervolgingen hadden te verduren. Joden hadden zich eerder gevestigd in Polen, maar ze waren niet in groot aantal. Waarom haalde Polen het Joodse volk binnen terwijl elk ander land hen vervolgde? Omdat Polen een erg arm land was, met een aristocratie die volkomen bankroet was en met een onderdrukte boerenbevolking. De elitaire bovenklasse wilde niet werken en in plaats daarvan wisten ze te overleven door het uitbuiten van de lijfeigenen. Polen wilde mensen

aantrekken die haar economie zouden helpen opbouwen, orde op zaken stellen en het land weer nieuw leven zouden inblazen. Joden stonden er om bekend dat ze deze kwaliteiten bezaten, en daarom wilden de Polen maar al te graag dat de Joden naar hun land kwamen om zich daar te vestigen. Ze kwamen in getallen van duizend vanuit West-Europa, met name vanuit Duitsland. Ze droegen zorg voor het vastgoed van de edelen, inden belasting, lieten de economie tot bloei komen en bevorderde haar handel. Polen werd een soort Joods Utopia.

‘Maar de Joden hadden niet alleen voorspoed op economisch vlak. Ook bouwden ze grote academies verspreid over het gehele land. Iedere gemeenschap had zijn Talmoedische leraren, en aan het einde van de zestiende eeuw waren de Joodse academiën in Polen uitgegroeid tot leercentrums voor het gehele Europese Jodendom.

‘En toen, Reuven, gebeurde er iets tragisch. Iets verschrikkelijk dat vaak gebeurt wanneer iemand als een buffer fungeert. Het Joodse volk was de adel tot grote steun, maar door hen een dienst te bewijzen met de inning van de belastingen van slaven en boeren, wekten ze de haat op van de onderdrukte klasse. En die haat kwam uiteindelijk tot een uitbarsting van geweld. In het grensgebied ten oosten van de Russische Oekraïne leefde een Kozakkengemeenschap die lid was van de Grieks-orthodoxe kerk. Deze gemeenschap behoorde bij Polen, maar de Poolse adel die katholiek was, behandelde de kozakken die daar leefden met geweld en minachting. Ze inden niet alleen belasting over het land en het vee van de Kozakken, maar ook over hun kerken en religieuze gebruiken. En wie inden deze belastingen? De Joden. Wie bezat de sleutels van kerken? De Joden. Bij wie moesten de Kozakken aankloppen als ze de kerk wilden openen voor een samenkomst, inzegening van het huwelijk of een begrafenis? De Joden. Zij handelden allen in naam van hun Poolse landheren.

‘Een lange tijd gebeurde er niets omdat de Kozakken net als de Poolse boeren bang waren voor de Poolse adel. Maar in het jaar 1648 werd een man genaamd Bogdan Chmielnicki aangesteld over de Kozakken die hen tegen de Joden in het harnas joeg. De joden werden het slachtoffer van de Poolse boeren en de Kozakken die hen beiden haatten. De revolutie heeft 10 jaar geduurd en in die tijd zijn er ongeveer zeventienhonderd Joodse gemeenschappen vernietigd en ongeveer honderdduizend Joden omgekomen. Toen de horror voorbij was, was de Joodse gemeenschap bijna compleet vernietigd.’

Mijn vader pauzeerde een lange tijd. De gordijnen voor het raam bewogen zachtjes in de avondkoelte. Zijn stem was diep, gespannen, getemperd toen hij weer sprak.

‘Reuven, wat konden mensen tegen God zeggen tijdens de regering van Chmielnicki? Ze konden Hem niet bedanken voor de slachting die voor hun ogen plaats vond, en ze konden zijn bestaan niet ontkennen. Velen van hen gingen geloven dat de Messias terug zou komen. Onthoud Reuven, dat die Joden die in de Messias geloofden ook geloofden dat er net voor de Messias terug komt een periode van grote catastrofe zal geschieden. Op het moment dat er geen betekenis meer aan

het leven gegeven kan worden, op dat moment moet een mens proberen een nieuwe betekenis te ontleen aan het leven. Daarom gingen duizenden en nog eens duizenden joden in oost en west Europa de Chmielnicki ramp als een voorbode zien van de komst van de Messias. Ze baden en vasten en deden boetedoening – dit alles in een poging om Zijn komst te bespoedigen. En hij kwam. Zijn naam was Shabbtai Zvi. Hij toonde zichzelf rond dezelfde tijd dat het bloedbad begon. Meer dan de helft van het Joodse volk werd zijn volgeling. Jaren later toen bleek dat hij een bedrieger was, kun je je wel voorstellen wat het gevolg was. De Chmielnicki opstand was een fysieke ramp; de valse Messias was een geestelijke ramp.

‘We zijn als andere mensen. Reuven. We overleven een ramp niet slechts door beroep te doen op onzichtbare krachten. Wij worden net zo gemakkelijk vernederd. Dat is wat gebeurde met de Poolse Joden. Rond de achttiende eeuw werd het een vernederd volk. De Joodse wetenschap was dood. In plaats daarvan kwamen lege discussies over zaken die geen praktisch verband hadden met de grote hoeveelheid Joden. Deze discussies werden Pilpul genoemd – lege, onzinnige discussies over kleine dingen in de Talmoed die van geen nut waren voor het volk. Joodse geleerden wilden andere Joodse geleerden laten zien hoeveel ze wel niet wisten, hoeveel teksten ze konden manipuleren. Ze waren niet in het geringste geïnteresseerd in het onderwijzen van de menigte Joden, in het delen van hun kennis om daarmee het volk te bemoedigen. En dus ontstond er een grote scheiding tussen de geleerden en het gewone volk. Het was ook een tijd van veel bijgeloof. Ons volk geloofden dat er overal demonen en geesten waren die de Joden pijnigden, hun lichaam aftakelden en zijn ziel terroriseerden. Deze angsten hadden hun weerslag op alle Joden, maar hadden nog het meest hun uitwerking op het ongeletterde volk. De geleerde had zijn leerling tenminste nog om hem in leven te houden.

‘‘Luister Reuven, als er overal om je heen krachten zijn die kwaad willen, wat kun je dan doen om jezelf te helpen? Je probeert die krachten natuurlijk te vernietigen. Maar de meeste Joden geloofden niet dat zij die macht bezaten. Enkel erg bekwame mensen waren in het bezit van zulke krachten, zo waren ze in de veronderstelling. En dus kwamen er Joden op het toneel die beweerden experts te zijn in het verjagen van demonen en geesten. Ze werden als heiligen beschouwd, en werden erg populair in Polen. Ze beweerden dat hun kracht te danken was aan hun vermogen om verschillende letters van de mythische namen van God op een bijzondere manier te spellen. Dat is waarom ze de Ba’ale Shem werden genoemd – Meesters van de Naam. Om de geesten te verdrijven schreven ze magische amuletten, schreven medicijnen voor, voerden wilde dansen uit met hun talliet en tefilien over hun witte gewaden; ze gebruikten zwarte kaarsen, bliezen de sjofar, reciteerden psalmen, schreeuwden, smeekten, dreigden – maar dan ook alles om de kwade geesten uit een persoon te verdrijven die bijvoorbeeld ziek was of bij een moeder vandaan waarbij een kind op komst was. Zo laag was ons volk in de achttiende eeuw in Polen gezonken. En dit is nu het begin van mijn antwoord op jouw vragen over reb Saunders.’

Eventjes onderbrak mijn vader zijn verhaal en dronk zijn thee op. Hij keek me aan en glimlachte. ‘Ben je al slaperig, Reuven?’

'Nee, papa.'

'Klink ik niet te veel als een schoolmeester?'

'Dat vind ik niet erg,' zei ik.

'Het is geen les,' zei hij. 'Ik zal je achteraf geen vragen stellen.'

'Ik wil dat je door gaat met vertellen,' zei ik.

Hij knikte en glimlachte nogmaals. 'Ik wil nog wat thee,' zei hij. 'Maar iets later. Laat me je nu het verhaal vertellen van een man die in die eeuw werd geboren. Ik denk dat het je dan duidelijker wordt.'

'Er zijn vele legenden over zijn geboorte, maar ik vertel je geen legende. Hij werd geboren in het jaar 1700 in Polen. Zijn naam is Israel. Zijn ouders waren erg arm en ongeschoold, en kwamen te overlijden toen hij nog maar een kind was. De mensen uit zijn omgeving zorgden toen voor hem en stuurden hem naar school. Maar hij hield niet van naar school gaan, en wanneer hij de kans kreeg glipte hij weg naar de bossen waar hij onder de bomen kon wandelen, naar de bloemen kijken, bij een beekje zitten, luisteren naar de liedjes van de vogels en naar het geluid van de wind door de bladeren. Zo vaak als dat zijn leraren hem terug haalden, zo vaak rende hij ook weg naar deze bossen, en na een tijdje gaven ze de moed op en lieten hem met rust. Op zijn dertiende werd hij het hulpje van de schoolmeester, maar in plaats dat hij de meester hielp in het onderwijzen van de kleine kinderen, nam hij ze ook mee naar het woud waar ze gingen zingen of in stilte naar de vogels in de bomen luisterden. Op oudere leeftijd werd hij koster van de dorpsynagoge. De hele dag zat hij dan te luisteren naar de geleerde discussies die binnen de synagogemuren plaats vonden, en s' nachts, wanneer iedereen sliep, pakte hij de heilige boeken in zijn handen en bestudeerde hen zorgvuldig. Maar het was niet de Talmoed wat hij studeerde, het was de Kabbalah, de boeken van de Joodse mystiek. De rabbijnen hadden de studie van de Kabbalah verboden, en daarom studeerde Israel in het geheim. Hij trouwde uiteindelijk, maar bijna niets is bekend over zijn vrouw. Zij stierf al snel na het huwelijk, en Israel, nu een volwassen man werd schoolleraar. Hij kon ontzettend goed om gaan met kinderen, en hij kreeg een grootse reputatie als een leraar. Hij was een vriendelijk en zachtmoedig persoon, eerlijk en ongekunsteld, en vaak kwamen mensen naar hem en vroegen hem om hulp in het bijleggen van ruzies. Hij werd bekend als een wijs en heilig man, en op een dag kwam de vader van Rabbi Abraham Gershon uit de stad van Brody naar hem toe en vroeg hem om hulp bij een zakelijk conflict dat hij had met een collega. Hij was zo onder de indruk van Israel dat hij hem de hand van zijn dochter Hannah aan bood. Israel stemde in, maar vroeg ofdat de verlovingsakte voorlopig geheim kon blijven. En toen gebeurde er iets opmerkelijks. De vader van Hannah stierf, en Israel reisde af naar Brody naar het huis van de grote Rabbi Abraham Gershon, de broer van Hannah, om zijn bruid op te eisen. Hij was gekleed als een boer, versleten laarzen en ruwe kleding. Je kunt je voorstellen hoe geschokt de rabbi was toen hij de verlovingsakte in de handen van Israel zag. Zijn zuster moet met een boerenkinkel trouwen? Wat een schande en eerverlies zou dat over de familienaam uit roepen! Hij probeerde zijn zuster over te halen om zijn vaders keuze te weigeren, maar ergens zag Hannah iets in Israel wat

de goede rabbi van Brody niet zag, en stemde in met het huwelijk. Na het huwelijk deed rabbi Abraham Gershon pogingen om zijn zwager bij te spijkeren in het onderwijs. Hij gaf hem onderwijs vanuit de Talmoed, maar ook dat mislukte. Uiteindelijk gaf de rabbi op en verzocht zijn zus en zwager om Brody te verlaten zodat zijn goede naam niet werd onteerd, en dus vertrokken ze.

‘En nu, Reuven, krijg je antwoord op je vraag. Het spijt me dat ik er zo lang over doe.’

‘Ga alsjeblieft verder, abba.’

‘Dat is goed. Israel en zijn vrouw verlieten Brody en vestigden zich in de Karpatische bergen in een dorp vlakbij Brody. Ze waren erg arm, maar erg gelukkig. Israel voorzag in het levensonderhoud door het kalk te verkopen wat ze opgroeven in de bergen. De Karpatische bergen zijn prachtig. Israel bouwde een klein huis en bracht daar vele dagen alleen door, biddend, dromend, en de hoge bergen bezingend. Heel vaak bleef hij alleen gedurende de gehele week, en keerde alleen terug naar zijn vrouw Hannah met shabbat. Zij moet verschrikkelijk geleden hebben vanwege hun armoede, maar zij geloofde in hem en was erg toegewijd.

‘Reuven, het was in deze bergen waar Israel het chasidisme stichtte. Hij was daar vele jaren, denkende, en leerde van de boerenvrouwen hoe ziekten te genezen waren met gras en kruiden, hoe amuletten te schrijven, en hoe men kwade geesten kon uit drijven. De mensen van het dorp hielden van hem, en al gauw deed zijn reputatie als een heilige man door heel Polen de ronde. Hij was nog geen veertig, en nu al waren er legenden over hem. Je kunt je indenken wat voor een persoon hij moest zijn geweest.

Fragment 2

I ST, 135-137
Chaim Potok
Fragment 2

‘Hear me now. Listen. How can we make our lives full? How can we fill our lives so that we are eighteen, chai, and not nine, not half chai? Rabbi Yoshua son of Levi teaches us, “Whoever does not labor in the Torah is said to be under the divine censure.” He is a nozuf, a person whom the Master of the Universe hates! A righteous man, a tzaddik, studies Torah, for it is written, “For his delight is in the Torah of God, and over His Torah doth he mediate day and night.” In gematriya “nozuf” comes out of one hundred forty-three, and “tzaddik” comes out two hundred and four. What is the difference between “nozuf” and “tzaddik”? Sixty-one. To whom does a tzaddik dedicate his life? To the Master of the Universe! La-el, to God! The word, “La-el” in gematriya is sixty-one! It is a life dedicated to God that makes the difference between the nozuf and the tzaddik!’

Another murmur of approval went through the crowd. Reb Saunders was very good at gematriya, I thought. I was really enjoying myself now.

‘And now listen to me further. In gematriya, the letter of the word “traklin”, hall, the hall that refers to the world to-come comes out three hundred ninety-nine, and “prozdor”, the vestibule, the vestibule that is this world, comes out five hundred thirteen. Take “prozdor” from “traklin”, and we have one hundred fourteen. Now listen to me. A righteous man, we said, is two hundred four. A righteous man lives by Torah. Torah is mayim, water; the great and holy rabbis always compare Torah to water. The word “mayim” in gematriya is ninety. Take “mayim” from “tzaddik” and we also have one hundred fourteen. From this we learn that the righteous man who removes himself from Torah also removes himself from the world-to-come!’

The whisper of delight was loud this time, and men nodded their heads and smiled. Some of them were even poking each other with their elbows to indicate their pleasure. That one had really been clever. I started to go over it again in my mind.

‘We see that without Torah there is only half a life. We see that without Torah we are dust. We see that without Torah we are abominations.’ He was saying this quietly, almost as if it were a litany. His eyes were still open, and he was looking directly at Danny now. ‘When we study Torah, then the Master of the Universe listens. Then he hears our words. Then He will fulfil our wishes. For the Master of the Universe promises strength to those who preoccupy themselves in Torah, as it is written. “So ye may be strong”, and He promises length of days, as it is written. “So that your days may be lengthened.” May Torah be a fountain of waters to all who drink from it, and may it bring to us the Messiah speedily and in our day. Amen!’

A chorus of loud and scattered amens answered.

I sat in my seat and saw Reb Saunders looking at Danny, then at me. I felt completely at ease, and I somewhat brazenly smiled and nodded, as if to indicate that I had enjoyed his words, or at least the gematriya part of his words. I didn’t agree at all with his notions of the world as being contaminated. Albert Einstein is part of the world, I told myself. President Roosevelt is part of the World. The millions of soldiers fighting Hitler are part of the World.

I thought that the meal was ended now and we would start the Evening Service, and I almost began to get out of my seat when I realized that another silence had settled upon the men at the tables. I sat still and looked around. They seemed all to be staring at Danny. He was sitting quietly, smiling a little, his fingers playing with the edge of his paper plate.

Reb Saunders sat back in his leather chair and folded his arms across his chest. The little boy was poking at the tomato again and glancing at Danny from the tops of his dark eyes. He twirled a side curl around one of his fingers, and I saw his tongue dart out of his mouth, run over his lips, then dart back in. I wondered what was going on.

Reb Saunders sighed loudly and nodded at Danny, ‘Nu, Daniel, you have something to say?’ His voice was quiet, almost gentle.

I saw Danny nod his head.

'Nu, what is it?'
'It is written in the name of Rabbi Yaakov, not Rabbi Meir,' Danny said quietly, in Yiddish.

A whisper of approval came from the crowd. I glanced around quickly. Everyone sat staring at Danny.'

II TT1, 128-129

D. Klein

Fragment 2

Hoor. Luister naar mij. Hoe kunnen we ons leven volmaakt maken? Hoe kan ons leven zo volmaakt zijn dat we achttien, chai, zijn, en niet negen, de helft van chai? Rabbi Joshua, zoon van Levi leert ons: <Hij die zich niet met de Tora bezighoudt is God niet welgevallig>. Hij is een nosoef, iemand die gehaat wordt door de Heer van het Universum! Want zoals het is geschreven, een rechtvaardig man, een tsaddiek bestudeert de Torah: <Omdat zijn vreugde in de Tora van God is, en over zijn Torah mediteert hij dag en nacht>. In gematriya komt het woord 'nosoef' honderddrieënveertig keer voor, 'tsaddiek' tweehonderdvier keer. Wat is het verschil tussen 'nosoef' en 'tsaddiek'? Eenenzestig. Aan wie draagt een tsaddiek zijn leven op? Aan de Heer van het Universum! La-el, aan God! In gematriya is het woord 'La-el' eenenzestig! Het is een leven opgedragen aan God dat het verschil uitmaakt tussen nosoef en tsaddiek!'

Door de menigte ging weer een gemompel van bijval. Reb Saunders was erg knap in gematriya, vond ik. Ik begon het nu werkelijk plezierig te vinden.

'Luister verder. De letters van het woord 'traklin', zaal, de zaal die staat voor de wereld die komen zal, komt in gematriya driehonderdnegenennegentig keer voor, en 'prosdor', het voorportaal, het voorportaal van deze wereld, vijfhonderddertien keer. Trek 'traklin' van 'prosdor' af, en het getal dat we overhouden is honderdveertien. Luister. Een rechtvaardig man, is tweehonderdvier. Een rechtvaardig man leeft met Torah. De Torah is majiem, water; de grote en heilige rabbijnen vergeleken de Torah altijd met water. Het woord water in gematriya is negentig. Trek 'majiem' van 'tsaddiek' af en de som is weer honderdveertien. Uit dit alles leren we dat de rechtvaardige man die zich distantieert van de Torah geen kans heeft om de wereld die zal komen te betreden!'

Het verrukte gefluister werd nu luider, mannen knikten en lachten. Sommigen porden elkaar met de ellebogen om uiting te geven aan hun vreugde. De laatste verhandeling was werkelijk buitengewoon knap geweest. Ik begon er weer over na te denken.

'We zien dat we zonder Torah maar half leven. We zien dat we zonder Torah stof zijn. We zien dat we zonder Torah verfoeilijk zijn.' Hij zei dit rustig alsof hij een litanie hield. Zijn ogen waren nog steeds geopend en keken nu strak naar Danny. 'Als we de Torah bestuderen, dán luistert de Heer van het Universum. Dán hoort hij onze woorden. Dán vervult hij onze wensen. Want de Heer van het Universum

belooft kracht aan diegenen die zich met de Torah bezighouden, zoals er staat geschreven: <Opdat ge sterk zult zijn>. Hij zal uw dagen verlengen zoals Hij beloofd heeft, zoals er staat geschreven. Laat de Torah een fontein zijn voor iedereen die wil drinken en laat hem ons de Messias spoedig brengen, nog in onze dagen. Amen!

Ik zag Reb Saunders naar Danny en naar mij kijken. Ik voelde me volkomen op mijn gemak, ik lachte nogal overmoedig en knikte, alsof ik daarmee wilde aantonen dat ik van zijn woorden of op z'n minst van z'n gematriya had genoten. Ik was het helemaal niet eens met zijn opinie over een bezoedelde wereld. Albert Einstein maakt deel uit van deze wereld, zei ik bij mezelf. President Roosevelt. De miljoenen soldaten die tegen Hitler vechten maken deel uit van deze wereld.

Ik dacht dat de maaltijd nu afgelopen was en we met de avonddienst zouden beginnen. Ik wilde al bijna opstaan, toen ik merkte dat er weer een stilte viel. Ik bleef stil zitten en keek om me heen. Iedereen scheen naar Danny te kijken. Hij zat stil te glimlachen, terwijl zijn vingers met het papieren bord speelden.

Reb Saunders leunde achterover in zijn leren stoel en vouwde zijn armen over elkaar. De kleine jongen pikte weer in de tomaat en keek Danny met donkere ogen aan. Hij draaide een slaaplok om een van zijn vingers, hij stak zijn tong uit en bevochtigde zijn lippen. Ik vroeg me af wat er nu zou komen.

Reb Saunders zuchtte hoorbaar en knikte naar Danny: „Noe, Daniël, jij hebt iets te zeggen?’ Zijn stem klonk kalm, bijna vriendelijk.

Danny knikte.

‘Noe, wat wil je zeggen?’

‘Niet Rabbi Meir, maar Rabbi Yakov heeft het geschreven,’ zei Danny in het Jiddiesj. Een instemmend gefluister ging door de menigte. Ik keek snel om me heen. Iedereen keek naar Danny.’

III TT2, 186-188

Peter Sollet

Fragment 2

Hoor. Luister naar mij. Hoe kunnen we ons leven vol maken? Hoe kunnen we ons leven aanvullen tot achttien, *chaj*, en niet negen, de helft van *chaj*? Rabbijn Jehosjoea', zoon van Lewi leert ons ons: "Hij die zich niet met de Tora bezighoudt is God niet welgevallig." Hij is een *nozoef*, iemand waar de Koning van de Wereld een hekel aan heeft! Een rechtvaardig man, een *tsaddiek*, bestudeert de Tora, want er staat geschreven: Zijn vreugde is gelegen in de Tora van God, en over Zijn Tora gaan zijn gedachten dag en nacht. In gematria telt het woord *nozoef* op tot honderdrieënveertig en *tsaddiek* tot tweehonderdvier. Wat is het verschil tussen *nozoef* en *tsaddiek*? Eenzestig. En aan wie wijdt een *tsaddiek* zijn leven? Aan de Koning van de Wereld! La-el, aan God! In gematria is het woord La-el eenenzestig! Een leven opgedragen aan God is het verschil tussen *nozoef* en de *tsaddiek*!

Weer ging een gemompel van bijval door de menigte. Reb Saunders was heel goed in gematria, vond ik. Ik zat nu echt te genieten.

‘Luister nu verder. De letters van het woord traklien, zaal, de zaal die staat voor de wereld die zal komen, tellen volgens de gematria op tot driehonderdneenenegentig, en prozdor, het voorpoortaal, het voorpoortaal van deze wereld, tot vijfhonderddertien. Trek traklien af van prozdor, en we houden honderdveertien over. Luister. Een rechtvaardig man, hebben we gelezen, is tweehonderdvier. Een rechtvaardig man leeft volgens de Tora. De Tora is majiem, water; de grote en heilige rabbijnen vergeleken de Tora altijd met water. Het woord water is volgens de gematria negentig. Trek majiem van tsaddiek af en we houden weer honderdveertien over. Uit dit alles leren we dat de rechtvaardige man die afstand neemt van de Tora ook afstand doet van de wereld die zal komen!

Er werd nu luid gefluisterd van verrukking. De mannen knikten met hun hoofd en lachten. Sommigen porden elkaar met de ellebogen om uiting te geven aan hun vreugde. Dit was nog eens een sterk staaltje. Ik probeerde het voorbeeld na te rekenen.

‘Zo zien we dat zonder Tora slechts een half leven overblijft. Dat we zonder Tora stof zijn. Dat we zonder Tora verfoeilijk zijn.’ Hij zei dit op rustige toon, alsof hij een litanie hield. Zijn ogen waren nog steeds open en keken nu strak naar Danny. ‘Als we de Tora bestuderen, dán luister de Koning van de Wereld. Dán hoort hij onze woorden. Dán vervult Hij onze wensen. Want de Koning van de Wereld belooft kracht aan diegenen die zich aan de Tora wijden, zoals er staat geschreven: “Opdat ge sterk zult zijn.” Hij zal uw dagen verlengen zoals Hij heeft beloofd, zoals staat geschreven. Laat de Tora een waterfontein zijn voor iedereen die eruit wil drinken en laat hem ons de Messias spoedig brengen, nog in onze dagen. Amen!

Een koor van verspreide, luide amens antwoordde.

Ik zag vanaf mijn stoel dat reb Saunders eerst naar Danny keek en toen naar mij. Ik voelde me volkomen op mijn gemak, ik lachte nogal overmoedig en knikte, alsof ik daarmee wilde aantonen dat ik van zijn woorden of op z’n minst van z’n gematria had genoten. Ik was het helemaal niet eens met zijn mening over die beoedelde wereld. Albert Einstein maakte deel uit van deze wereld, zei ik bij mezelf. En president Roosevelt. En ook de miljoenen soldaten die tegen Hitler vchten maakten deel uit van deze wereld.

Ik dacht dat de maaltijd nu was afgelopen en we met het avondgebed zouden beginnen. Ik wilde al bijna opstaan, toen ik merkte dat de mannen aan tafel weer stil waren. Ik bleef stil zitten en keek om me heen. Iedereen scheen naar Danny te kijken. Hij zat stil en glimlachte flauwtjes. Zijn vingers speelden met het papieren bord.

Reb Saunders leunde achterover in zijn leren stoel en deed zijn armen over elkaar. De kleine jongen prikte weer naar de tomaat en keek vanonder zijn wenkbrauwen Danny met donkere ogen aan. Hij wond een slaaplok om zijn vinger. Bliksemsnel flitste zijn tong naar buiten, bevochtigde zijn lippen en verdween daarna weer even snel. Ik vroeg me af wat er nu zou komen.

Reb Saunders zuchtte hoorbaar en knikte naar Danny: ‘Noe, Daniël, heb jij iets te zeggen?’ Zijn stem klonk kalm, bijna vriendelijk.

Ik zag dat Danny knikte.

‘Noe, en wat wil je zeggen?’

‘Niet rabbijn Meïer, maar rabbijn Ja’akow heeft dit gezegd,’ zei Danny in het Jiddisj.

Een instemmend gefluister ging door de menigte. Snel keek ik om me heen. Iedereen keek naar Danny.

IV TT3, 135-137

A. Kruijthoff

Fragment 2

‘Hoor mij aan. Luister. Hoe kunnen we ons leven zinvol maken? Hoe kunnen we ons leven vullen zodat we achttien zijn, chai, en niet negen, niet half chai? Rabbi Joshua zoon van Levi leert ons, “Hij die zich niet met de Tora bezighoudt is God niet welgevallig”. Hij is een nozoef, iemand die de Meester van het Universum haat! Een rechtvaardige man, een tsaddiek, studeert de Torah want het staat geschreven, “Want zijn vreugde is in de Torah van God, en in Zijn Torah studeert hij dag en nacht.” In gematria telt het woord nozoef op tot honderddrieënveertig en tsaddiek tot tweehonderdvier. Wat is het verschil tussen nozoef en tsaddiek? Eenzestig. Aan wie wijdt de rechtvaardige zijn leven? Aan de Meester van het Universum! La-el, to God! Het woord, “La-el” in gematria is een en zestig! Een leven dat gewijd is aan God maakt het verschil tussen de nozoef en de tsaddiek!’

Een instemmend geluid ging door de menigte. Reb Saunders was erg goed in gematria, dacht ik. Ik begon het nu leuk te vinden.

‘En luister nu eens goed naar me. In gematria komt het woord traklien, bogengalerij, de bogengalerij voor de wereld die komen gaat, uit op de numerieke waarde driehonderdneenenegentig. Prozdor, het portaal, het portaal dat deze wereld is komt uit op vijfhonderddertien. Trek prozdor af van traklin, en we houden honderdveertien over. Luister nu naar me. Een rechtvaardige man, is net verteld, is tweehonderdvier. Een rechtvaardige man leeft met de Torah. Torah is mayim, water; de beroemde en heilige rabbijnen vergelijken de Torah altijd met water. Het woord mayim in gematria is negentig. Neem mayim af van tsaddiek en we komen weer uit op het getal honderdveertien. Hieruit leren we dat de rechtvaardige man die zichzelf verwijderd van de Torah zich ook verwijderd van de wereld die komen gaat!’

Het fluisterend genoeg was dit keer luid. De mannen knikten hun hoofden en moesten glimlachen. Sommigen porden elkaar van plezier zelfs met de ellebogen. Dat was een hele slimme verhandeling. Ik dacht er nog eens over na.

‘We zien dat zonder Torah het leven maar half is. We zien dat we zonder Torah stof zijn. We zien dat we zonder Torah verachtelijk zijn.’ Hij zij dit zachtjes, bijna alsof het een litanie¹³ was. Zijn ogen waren nog steeds open, en hij keek Danny rechtstreeks in de ogen.’ Wanneer we Torah bestuderen, dan luistert de Meester van het Universum. Dan neigt Hij zijn oor tot ons. Dan zal Hij onze wensen vervullen.

¹³ Gebed, opsomming van klachten

Want de Meester van het Universum belooft kracht aan hen die zich verdiepen in de Torah zoals het geschreven is. "Zodat je dagen verlengd mogen worden." Mag Torah een fontein van water zijn voor allen die er van drinken, en mag het de Messias terug brengen en wel in onze dagen. Amen!

Een koor van luide en verspreide amens antwoordde.

Ik zat stil en zag dat reb Saunders eerst naar Danny en toen naar mij keek. Ik voelde me helemaal op mijn gemak. Ik knikte en glimlachte onbeschaamd om maar aan te geven dat ik van zijn woorden had genoten, of ten minste van het gedeelte dat ging over de gematria. Ik was het totaal niet eens met zijn mening dat de wereld vervuild was. Albert Einstein maakt deel uit van de wereld, zei ik bij mijzelf. President Roosevelt maakt deel uit van de wereld. De miljoenen soldaten die tegen Hitler vechten maken deel uit van de wereld.

Ik dacht dat de maaltijd nu beëindigd was en we met de avonddienst zouden beginnen, en ik wilde bijna van mijn stoel af gaan toen ik me realiseerde dat er opnieuw een stilte viel aan de tafels waar de mannen zaten. Ik bleef stil zitten en keek om me heen. Ze leken allemaal Danny aan te staren. Hij zat stil, glimlachte een beetje, zijn vingers speelde met de rand van zijn papierenbord.

Reb Saunders zat achterover in zijn leren stoel en vouwde zijn armen over elkaar. De kleine jongen prikte weer in de tomaat en keek Danny aan vanuit de hoeken van zijn donkere ogen. De kleine jongen prikte weer in de tomaat en keek Danny vanuit zijn donkere ooghoeken aan. Hij krulde een zijlok rond een van zijn vingers, en ik zag dat hij vliegensvlug zijn tong uit zijn mond stak, over zijn lippen streek, en toen weer naar binnen floepte. Ik vroeg me af wat er aan de hand was.

Reb Saunders zuchtte hardop en knikte naar Danny, 'Nu, Daniel, heb je nog iets te zeggen?' Zijn stem was kalm, bijna zachtaardig.

Ik zag Danny zijn hoofd schudden

'Nu, wat is het?'

'Het is opgeschreven door rabbi Yakov, niet door rabbi Meir,' sprak Danny rustig in het Yiddish.

Een fluister van goedkeuring ging door de menigte. Ik keek snel om me heen. Iedereen keek Danny starend aan.